

Plecarea în S.U.A. a Eminentei Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen

În ziua de 31 mai a.c. Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a părăsit țara plecând în S.U.A., spre a lua parte la sesiunea de la New York a consiliului de conducere (Governing Council) al Congresului Mondial Evreiesc.

Pe aeroportul internațional Otopeni au venit să-l conducă d-nii: prim-rabin I. M. Marilus Emil Sech-

ter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești Mozaice: Daniel Segal, președinte și Martin Băluș vice-președinte al Comunității evreilor mozaice din București, președinți de temple și sinagogi, enoriași.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

ȘABATUL

Limba ebraică n-a creat nume proprii pentru a deosebi zilele săptămânii; ea le denumește: ziua întâia, a doua, a treia ș.a.m.d. Pentru a șaptea zi, însă, geniul creator al limbii s-a manifestat alcătuind frumosul nume Șabat, adică ziua de odihnă.

Tora desăfoară în fața ochilor noștri privilegiata marea a creației cerului și pământului. Ea ne descrie haosul inițial, pentru a ne învăța că tot ceea ce a fost creat la viață, tot ceea ce a căpătat formă, chip, lege, un țel — a fost făcut de Mîna lui Dumnezeu. Mîna lui Dumnezeu a introdus tot ce era fără măsură și lipsit de armonie în cadrul mînat al ordinii și frumuseții.

Tora ne înfățișează întreaga creațiune ca pe un act liber al unui Dumnezeu creator, care face toate lucrurile după voința Sa. Încununarea plină de glorie a creației, desăvîșirea ei sublimă este Șabatul, zi de sărbătorire a libertății.

Șabatul apare ca marea revelație a libertății divine și de aceea a devenit revelația libertății umane. În Decalog, care este fundamentul credinței mozaice, și care este alcătuit aproape numai din porunci negative, el este prescris sub forma solemnă a unei porunci pozitive: „Dar ziua a șaptea este Șabatul, ziua Domnului Dumnezeu tău. Să nu lucrezi în ea, nici un lucru, nici tu, nici frul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici dobitoacul tău, nici străinul care locuiește în lăuntrul cetăților tale.”

Munca cinstește pe cei care o fac. În zadar vom căuta ideea aceasta nu numai la populațiile din epoca biblică, dar chiar și la reprezentanții cei mai autentici ai popoarelor civilizate din antichitate, cum au fost marii creatori ai civilizației elenice care, fiind adepți unei tradiții constante, tindeau dimpotrivă, se înțelege, să facă să apese jugul muncii asupra sclavilor, pentru ca omul liber să se poată deda unor ocupații mai nobile, cum sînt cele care fac din viața pe pămînt o sărbătoare, și să poată cultiva darurile spiritului. Sclavia era o rană deschisă în trupul lumii vechi; ea a fost una din cauzele decăderii națiunilor civilizate pe care

le-a dus la ruină, distrugeându-le viața economică și morală.

Decalogul introduce preceptul Șabatului zicînd: „Șase zile lucrează și fă toate lucrurile tale.” Iată o învățătură divină înfățișându-se ca fundamentul oricărei vieți economice. Din acest punct de vedere, Tora a devansat concepțiile epocii moderne potrivit cărora munca nu este numai o condiție necesară a existenței societății, ci și temelie și podoaba vieții morale a omului.

Cuvintele acestea: „Șase zile lucrează și fă toate lucrurile tale” sînt suficiente ele însele pentru a conferi Decalogului un loc de onoare care-l înalță pe locul cel mai de sus. Valoarea morală a muncii este astfel îmbinată printr-o legătură puternică cu odihna Șabatului în așa fel, încît moralitatea acestei odihne de Șabat să fie continuată în germen în toată munca săptămîinii și decurge în chip firesc din ea. Libertatea muncii se manifestă prin odihna care-i urmează și care așterne peste ea podoaba sfîntă a unei consacrații religioase. Datorită muncii din zilele care preced sărbătoarea odihnei, aceasta reînnoiește perpetuu binefăcerea pe care o aduce aceluia care o celebrează.

Odihna Șabatului, care îngăduie și servitorului, și servitoarei să-și refacă puterile, restituia sclavului ou adevăratul bunul pe care sîrăcia sa făcea să-l umilească și mai mult: demnitatea umană. În vreme ce zilele de muncă, cu poverile și oboselele lor, cu grijile și datoriile lor, cereau nu numai sclavului, dar și stăpînului lui, să-și îndeplinească munca pentru marele bine al locuinței comune, ziua de odihnă la rîndul ei, cu dulcea sa pace care refăcea sufletul, cu incomparabila ei demnitate care înalță omul deasupra nevoilor aspre ale vieții, cu lumina sfîntă pe care o răspîndește peste tot ceea ce se face aici sub soare și-l dă splendoare, gloria, frumusețea unui gînd divin, ziua de odihnă strălucea deopotrivă pentru solav și pentru stăpînul său. Această, pentru că Șabatul este marea învingătoare care, potrivit celor istorisite în Cartea Pacerii, triumfă asupra fatalității și proclamă, chiar la începuturile vieții universului, libertatea totală a Creatorului divin. El dobîndește astfel victoria asupra servitiului la care munca constrînge în mod inevitabil; el revine fără încetare și la fiecare revenire suprimă această servitute, redînd sclavului libertatea sa, restituindu-i demnitatea umană cu întreaga ei valoare.

Șabatul face din bunăvoință un drept, din caritate un act de dreptate. Omul liber dînd sclavului deplina libertate a Șabatului primește el însuși mai mult decît dă. Nu este suficient să recunoască drepturile aceluia care-l slujește, mai trebuie să înțeleagă justetea dreptății ca a-tare și să se incline în fața demnității umane în persoana servitorilor săi; nu mai purtîndu-se astfel se înalță la rîndul său la plenitudinea acestei demnități în sensul dreptății și moralei sociale.

Dacă considerăm instituția Șabatului în raport cu facerea lumii, constatăm că o ridică pe aceasta din constrîngerea fatalității la manifestarea libertății divine.

(Continuare în pag. IV-a)

Biografia președintelui Nicolae Ceaușescu în limba ebraică

Sub auspiciile Ligii de prietenie Israel—Republica Socialistă România a apărut la Tel Aviv volumul „Nicolae Ceaușescu — președintele Republicii Socialiste România”.

Cartea — tipărită în excelente condiții grafice — cuprinde traducerea în limba ebraică a biografiei scrise de ziaristul francez Michel P. Hamelet, precum și o culegere de interviuri și cuvîntări ale președintelui Nicolae Ceaușescu.

În cuvîntul introductiv, semnat de d. Mihal Landau, din conducerea Ligii de prietenie, se subliniază personalitatea proeminentă a președintelui Ceaușescu, prestigiul unanim de care se bucură în lumea internațională, precum și înfăptuirile remarcabile ale României socialiste din ultimii ani. Autorul introducerii arată că apariția acestei cărți răspunde interesului viu manifestat de opinia publică israeliană față de România și eminentul ei președinte, fiind totodată o contribuție de seamă la o mai bună cunoaștere și apropiere între cele două țări și popoare.

Versionea ebraică a cărții a fost realizată de A. Ben-Aharon.

IN CLIȘEU : Coperta cărții

„Ș A L O M!”

După cum se știe, din cele mai vechi timpuri urarea „Șalom! Pace!” constituie salutul curent la evrei.

Sensul cuvîntului a suferit o evoluție în textele biblice. La început Șalom însemna „prosperitate”, „bună stare” (Ieremiahu 29,7; Iov 15,21). Are însă sensul de „salutare”, atunci cînd Iacov cere păstorilor Țitori de la Laban sau cînd Iosif se interesează de frații săi și de starea tatălui său (Geneza 48,27). Mai tîrziu, atît în ebraică, cît și în aramaică „Pacea fie cu voi!” a devenit o formulă obișnuită de salut.

„Șalom” e folosit în Biblie și în sens de „prietenie”: „Chiar și prietenul meu intim (ad literam: prietenul păcii mele) și în care imi puneam nădejdea, acela care minca piinea mea, a ridicat căciulul împotriva mea” (Psalmi 41,10).

Alt sens al cuvîntului Șalom este acela de pace, antonim al războiului: „Vreme este să iubești și vreme să urăști. Este vreme de război și vreme de pace este” (Eclesiastul 3,8). De asemenea înseamnă și pace a spiritului și a sufletului. Dragostea de pace este prețuită ca o mare virtute. În consecință, pactul păcii se bucură de o mare considerație. „Iubiți adevărul și pacea!” (Zaharia 8,19). Pacea e o binecuvîntare pe care Dumnezeu o acordă omului, căci El este creatorul păcii: „Eu întorc lumina și plămădesc întineric; eu sînt cel ce urzește pacea și creez adversitățile (Ieșaiahu 45,7).

Pacea apare pe primul plan al viziunilor mesianice ale fiilor lui Israel. Acest popor a suferit atît de des pe propria sa piele jugul cuce-

riturilor, încît apreciază valoarea securității și păcii. Profeții au mers chiar mai departe; ei și-au exprimat credința în realizarea unei păci universale, care să permită înfrățirea tuturor oamenilor de pe pămînt. Astfel, după Ieșaiahu, în epoca mesianică toți oamenii vor urma calea Domnului, care va fi un arbitru între popoare, iar războiul va fi înălțat pentru vecie (11, 2—4). Profețul Miha duce și mai departe această viziune. „Un popor nu va mai trage sabia împotriva altui popor și nimeni nu va mai învăța arta războiului. Fiecare va sta tihnit sub vîfa sa și sub smochinul său și nimeni nu va mai răspîndi groaza, căci gura Domnului Savaot a jăgduit aceasta” (4,4). După Ieșaiahu, pacea universală se aplică și tuturor animalelor (11,6). Aleul lui Dumnezeu poartă adesea titlul de „prînz al păcii” (9,6).

În literatura rabinică, pacea e glorificată ca un bun și o binecuvîntare incomparabilă. „De dragul păcii” devine principiul călăuzitor în relațiile dintre evrei și celelalte popoare. „În interesul păcii, adevărul poate fi sacrificat” (Yebamot 65 b, Talmud). „Lumea se menține prin trei lucruri: prin adevăr, bun simț și pace” (Avot 10,8). Aforismele cu privire la pace sînt numeroase. Dăm cîteva dintre ele: „Pacificarea, ca și caritatea este folositoare în ambele lumi” (Peah 1,1). „Numele Domnului e pace” (Pereki ha Șalom). „Mare e pacea, căci binecuvîntarea sacerdotală se termină cu pace” (Sifrei). „Acel care instaurează pacea în propria sa casă are același merite ca și cînd ar fi stabilit pace în sinul întregului popor al lui Israel” (Abot Rabi Nathan 28,43 a).

STUDIUL DESPRE LIMBA ARAMEICĂ

Într-o disertație ținută recent la Universitatea ebraică din Ierusalim, dr. Abraham Tal demonstrează, cu argumente lingvistice convingătoare că traducerea în aramaică a cărților primilor profeți din Biblie, atribuită de Talmudul babilonian lui Ionatan ben Uziel, a fost efectuată în Iudeea, în primul secol al erei noastre.

O carte despre „Struma”

de I. PELTZ

Maria Arsene s-a dovedit, pe parcursul celorva decenii, un scriitor-militant în slujba dreptății sociale și a adevărului. De la început, a înțeles că literatura nu e numai simplu joc, avalanșă de imagini, calofilie. Prezența esteticului, la el, e fundamentată pe o etică, pe tendința unei demonstrații, pe străduința de a folosi celui care îi citește articolul, nuvele sau romanul. În acest sens scriitorul-militant, prin contribuția pe care o aduce mersului înainte al istoriei, își justifică rațiunea sa de a fi.

A colaborat la „Cuvîntul liber” (și sint mîndru că am fost, atunci, cel care îi „puneam litera” schișelor sale și-i fixam locul în paginile revistei) și s-a dovedit un consecvent cunosător al mediilor asupra cărora și-a plimbat privirea. Vorbeam, adesea, cu neuitatul Sahia-despre rolul mobilizator al scrierilor de pe poziții net-progresiste și constatăm cit de utilă e activitatea, pe această linie a colaboratorului său de la „Bluze albastre”: Maria Arsene.

De altminteri și înainte și după 23 August, scriitorul a desfășurat și continuă a desfășura o muncă, pe cit de utilă, pe atît de prețuită în variate sectoare: redactor la diferite reviste, colaborator la zărele democratice (pînă la eliberare) la cele de azi după, conferențiar și cercetător al istoriei, al evenimentelor politice, al tuturor împrejurărilor care au grăbit triumful omeniei asupra odioaselor regimuri fascisto-nutieriste.

N-a obosit, acest scriitor, în adîncirea faptelor, găsindu-le dimensiunea lor reală la scara timpului.

El și-a dat seama că e obligat, nu numai să descrie întîmplări, — dar să determine și o luare de poziție.

Maria Arsene

Atunci, cînd în 1938, a publicat cartea „Nu sint cu dreapta” n-a realizat numai un pamflet anti-fascist, a fost, cartea, și o profestune de credință. Tot așa, cu celelalte scrieri („Comaradul Strul”, „Iuda”, „Ruth”) care au proiectat în lume figura omului de cîmble și de atitudine. Tot ce a publicat mai tîrziu („Oamenii nu vor să moară”, „Vremuri și semne”, „Preludii”, „Los”, „O.K.”, „Piano forte” și altele) scot în evidență această permanență preocupare a literaturii de a contribui la înfăptuirea unei lumi drepte, eliberată de contradicții etice, economice, sociale. Aceeași grijă a avut-o și acum, prin recenta sa carte: Struma.

Ce a fost Struma o știe, azi, toată lumea. O știe, dar n-ar trebui s-o uite. N-ar trebui lumea să uite pe acei evrei care și-au închipuit că-și pot salva viața, amenințată de legionari și de fasciști, de criminali de profesie și de „conjunctură”, de troglodii hitleristi care între 1940—1944 (pînă la epocalul 23 August) tăiau și spînzurau în fața lui Făt-Frumos. — n-ar trebui să uite pe acei tineri și maturi, bătrîni și bolnavi care au crezut că se pot salva imbarcîndu-se pe coșciugul denumit Struma.

Au avut convingerea că în acest fel vor

supraviețui. Dar în acea ante-cameră a morții n-au trăit: au agonizat.

Cumplete scene petrecute pe acea, de înfrîntoare amintire, Struma, au găsit în Maria Arsene un pictor realist, dar și, a-fectiv, de partea victimelor. Oamenii stă-mînzi, bolnavi, luptîndu-se, în condiții drăcești, cu nevoile imperioase ale unei ambarcațiuni sinistre, lipsite de cel mai elementar confort, au murit în rate înainte de a cădea pradă adîncurilor mării dezlănțuite. Sutele de tineri și bătrîni, de femei și de copii care și-au trăit pe vîs cea din urmă tragedie, condamnații fără judecată, la o moarte cumplită, și-au găsit în Maria Arsene cronicarul talentat și, în același timp, emoționat pînă la desperare, care a lăsat istoriei înfricoșătorul document: cartea sa — cartea Strumei.

Fiecare capitol, fiecare pagină proiectează o lumină crudă, de înfern, asupra secvențelor de film spîmîntător trăit de sutele de victime ale neomeniei, ale cruzimii, ale instinctelor animalice declanșate împotriva unor sărmane făpturi fără apărare.

Struma nu e numai o carte literară, o descriere a altui apocalips, o nouă dovadă — fără puțință de contestare — a ceea ce e în stare să comită fiara bipedă cînd i se dă posibilitatea să „acționeze”; Struma e un act de acuzare, realizat cu mijloace de expresie convingătoare, împotriva asasinilor răspunzători de uciderea sutelor de evrei înghesuși pe vasul care îi ducea spre moarte. Se zice că ficțiunea, capacitatea de a imagina a artistului e fără limită. Sint, însă, împrejurări cînd ficțiunea, imaginația, sint depășite de realitate. E cazul Struma.

Un scriitor, un militant pentru progres, bine și adevăr, s-a crezut obligat, la capătul a cincisprezece ani de competență documentare, să ne ofere acest tablou al asasinării sutelor de evrei de pe vasul capcană — a sutelor de evrei care se adăugă milioanele de victime ale fascismului și nazismului...

Evocări

B. LUCA

de SAȘA PANĂ

Poetul scrie:

„În beznă și pustiu de întîrim
noi rădăcim
neștiutori, în infinit:
dar nu știm dacă s-a sîrșit,
ori încă va să vie
suprema nebulie.”

Fără să privească pe dușmani cu ură,
B. Luca se simte în fața unor oameni
tîrîți, ca și dînsul, la o singurare colectivă:

„Și dacă iară ne vom bate,
și dacă iarăși într-o zi,
în glodul vailor adînci
ne vom zdrobi,
inconștienți ca două stînci,
din culmi opuse prăvălîte
de-aceiași trere neștiută;
sau dacă pe redută
ne-om sîfșia ca fiarele-asmuțite.
tu-mi vei rămîne, totuși, frate.”
(Golgota)

Prin asemenea versuri, poezia lui B. Luca crește în semnificație, ea devenind expresie-exponent a multîmilor doritoare de pace. Poetul pătrunde adînc în sufletele oamenilor, a celor mulți și iubitori de libertate.

Am rechemat în această evocare doar pe poetul aducător al dorului de pace și al rechizitorului împotriva războaielor provocate din ambiția cîtorva și pe poetul care cîntă pe ziditorii unei noi lumi acolo unde în urma tunurilor crescuseră bu-nuile ruinilor și ale tristeții:

„Se spulberă un strat din vechiul om
și omul nou e aproape, mai aproape.
Lumină, larg, un vînt de răsărit
împrăstie miasma din chilii.”

Din ultima corvoadă, oamenii se în-dreaptă încet, greoi, din șale. Un zîmbet

înfloresc pe buzele lor palide. Poemul se încheie lumincos, plin de optimism:

„Un crez întemeiat pe spadă,
A FOST!”

Se intitulează „Ziditorii” și a apărut în primul număr al revistei Umanitatea, la Iași, în 1920.

Cu alt prilej ne vom opri și lîngă dramaturgul, lîngă autorul dramei „Om de prisos” (reprezentată, în 1919, la Teatrul Național din Craiova, al pieselor „Șecalii” (cu Ion Manolescu protagonist), „Creditori” (reprezentată pe scena aceluiași teatru, peste doi ani, al poemului dramatic (încă în manuscris) „Soarele” și al apotezmelor risipite prin reviste și cotidia-ne), intitulată uniform „Cinice”. Ele denotă pe observatorul inteligent care știe să le îmbrace într-un umor particular. Iată trei mostre luate la întîmplare: „Oamenii se împart în două categorii: proști și mai proști. Proști: cei care nu pricep nimic; mai proști: cei care cred că știu totul.”

„Geniile sînt plagiatorii generațiilor viitoare.”

„Si jeunesse savaît, si vieillesse pouvait — nici una nici alta n-ar avea farmec.”

NOTĂ B. Luca (Luca Bernstein) s-a născut la Rîmnicu-Sărat, la 6 iunie 1873 și a murit în București la 22 martie 1931.

*) B. L. a colaborat la Acțiunea, Ram-pa, Năzuința (Craiova), Flacăra, Versuri și proză (Iași), Scena, Hatikvah, Lumea evree, Umanitatea (Iași), Omul liber, Umanitarismul, Puntea de fildes.

UN NOU TIP DE TRACTOR ROMÂNESC

Construcții de tractoare din Brașov au reușit să realizeze prototipul unui nou tractor românesc foarte solicitat de agricultură, tractorul de 80 de cai putere. Noul tractor are comanda ambreiajului hidraulică și este prevăzut cu 16 viteze înainte și 4 înapoi. De asemenea, el este echipat cu pneuri de 18,4 ori 30 toți, ceea ce îi mă-rește mult aderența la sol, per-mițînd să fie utilizat la lucrări agricole grele, cu o produc-tivitate mărită.

SISTEMUL DE IRIGAȚII SADOVA—CORABIA

În stînga Jiului, de la Bechet-Sadova și pînă la Corabia, în județele Dolj și Olt, pe prima terasă a Dunării, se află in-tinse suprafețe de nisipuri. În anul 1970 a început construcția unui modern sistem de irigații pe o suprafață de 79 500 hecta-re. Irigarea suprafețelor din a-ceastă zonă creează condiții de-osebite de dezvoltare și intensi-ficare a agriculturii.

Recent au fost încheiate lu-crările primei etape a acestui proiect. Ca urmare, apa din Dunăre este pompată de către cele 63 stații de pompare sub presiune pe canale ce se întind pe o lungime de 125 km și prin conducte ramificate pe cele 29 500 hectare nisipoase între Sadova—Corabia.

În anul viitor, sistemul de iri-gații Sadova—Corabia va intra în funcțiune cu întreaga supra-față.

AUTOTURISMUL 60 000

De pe banda de montaj a u-zinei de autoturisme Pitești a ieșit recent autoturismul „Da-cia” purtînd numărul 60 000. Acest succes de prestigiu a fost obținut ca urmare a faptului că de la intrarea în funcțiune a uzinei colectivelor ei a reușit să-și ridice nivelul pregătirii profesionale, să acumuleze noi cunoștințe legate de fabricația autoturismelor românești. El realizează acum o limuzină „Dacia” în numai 5 minute, fa-ță de 6—7 minute, cît prevede proiectul.

NOI OBIECTIVE INDUSTRI-ALE

În zona industrială de nord a orașului Bistrița se află în construcție două noi obiective industriale. Unul din ele este uzina de utilaje pentru indus-tria materialelor de construcții și refractare. Aici se vor produ-ce, între altele, electrofiltre, linii pentru geamuri trase și la-minate, mașini-unelte pentru prelucrat mozaicul etc.

Al doilea obiectiv industrial îl constituie complexul pentru prelucrarea lemnului, care va avea o fabrică de mobilă, o fa-brică de plăci aglomerate din lemn și o secție de innobilare P.A.L. Tot în această zonă in-dustrială a Bistriței s-a cons-truit și dat în funcțiune de cu-rînd o termocentrală modernă.

„Convoaie lungi
de ologi, de ciungi
cu carnea putredă de brîncă,
cu rane sîngerinde încă;
învălmășeală de-ofițeri, soldați,
la fel de hizi, flămînzi și degerați!
Înnoroiată gloadă
cu trupul frînt și fața moartă.
(La triaj)

După lungi ani de poezie eroică-circum-stanțială, B. Luca este primul poet care, abia ieșit din noroiul tranșelor și de sub ploaia obuzelor, transpune, în versuri dure, imagini pe care le adusese tî-părite în memorie. O poezie antirăzboi-nică, cu o componentă declamatoare, — ceea ce îi cîntărește caratul estetic. Ea își păstrează neatinș valoarea de document. Iată cum se oglindește cîmpul „După bă-tălie”:

„Albînd în șanț frînturile de-eroi,
Se-naltă leuez mortul rotocol
Și lunecînd încet pe-albastrul gol,
S-oglinde-n ochi încremeniți și goi.

Un monstru mitic: un gigant sobol,
A rădica din stîrburi mușorot —
Și-n liniște de cîmîtur, un roi
De candelă roșii pilpiie-n nămol.”

Pe o insulă din arhipelagul Sporadelor...

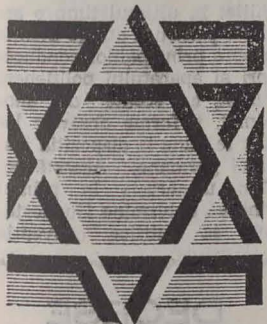
Kos, Meröpis sau Stauchio este o insulă din arhipelagul Sporadelor din Marea Egee în care prezența evreilor a fost semnalată din timpurile cele mai vechi. Sub Alexandru cel Mare, insula — vestită prin vinurile sale — era considerată unul din principalele centre ale populației evreiești din Marea Egee. Josephus Flavius ne relatează că Mitriades a trimis un emisar la Kos pentru a pune mână peurul depozitat aici de către regina Cleopatra, urmînd să aducă totodată și „800 talanți aparținînd evreilor” (Antic. XIV, 7). Evreii din Kos sînt menționați și în documente datînd din timpul lui Antiochus al VII-lea.

Un document din anul 49 î.e.n. al consulului Caius Fannius, adresat locuitorilor din insula Kos, le amintește acestora că trebuie să respecte decretul senatului roman de a permite popasul evreilor plecați în pelerinaj la Ierusalim.

După cucerirea insulei de către cruciași, în anul 1315, pe baza unui decret al lui Pierre d'Aubusson, mare maestru al ordinului Sfintului Ioan, evreii au fost obligați să se strămute la Nice. Nu se știe exact cînd s-au reîntors la Kos, dar dintr-un document datînd din anul 1685, aflat la Rhodos, rezultă că obștea din Kos era în subordinea comunității din Rhodos, căreia îi plătea o taxă colectată de la 18 persoane, ale căror nume se află menționate pe document. În 1870, această taxă era atît de modestă, încît lăsa să se presupună că în acea vreme comunitatea era mică; ea nu avea rabin, ci se afla sub îndrumarea șef-rabinului de la Rhodos.

În anul 1747, un anume Eliezer Tarica a construit pe cheltuiala sa o mică sinagogă care mai există și azi.

La Kos există două cimitire evreiești: unul foarte vechi, aflat pe tîrîm mării; al doilea, în interiorul insulei, are peste o sută de morminte, cel mai vechi datînd din anul 1715.

CĂTRE CITITORI

Reînnoiți-vă din timp abonamentul pe semestrul II, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de:

12 lei pe 6 luni.

24 lei pe 1 an

Plata se face la casieria F.C.E.M. din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa F.C.E.M. cont B.N.R. 49.8.01.000 Sector 4, București.

meridiane

TRADIȚII SEFARDE

Un însemnat eveniment din viața limbii și literaturii ladino îl constituie apariția noului antologii tradusă din limba engleză. Conține poezii și folclor în limba ladino din secolele XVI—XVII.

Limba ladino este un amestec de cuvinte vechi spaniole, ebraice, portugheze, grecești, turcești și e vorbită de evreii sefarzi care se găseau în trecut sub dominația turcă (Turcia, Bulgaria, Grecia).

Cuvîntul „ladino” derivă de la „latină”. În decurs de secole, limba ladino mai era cunoscută sub numele de „djudezmo” (idiș) și „romans”.

Limba ladino a continuat a fi vorbită în țările unde s-au așezat evreii din Spania, după alungarea lor, în anul 1492. În această limbă au fost date la iveală cărți religioase, ziare și cărți. Au fost traduse părți din Biblie, Sidur, Pirke Avot, părți din Șulhan Aruh ș.a.

Se precizează că azi limba ladino e vorbită de 500 000 de evrei, dintre care 200 000 locuiesc în Israel.

În ultimul timp au fost descoperite numeroase texte literare în limba ladino, despre care timp de aproape patru secole se credea a fi pierdute. Ele au văzut lumina tiparului în noua antologie „Tradiția sefardă”. Autorul și redactorul acestei opere valoroase este Moșe Lazar.

Antologia, care cuprinde 222 de pagini, a apărut în acest an în editura Norton. din inițiativa Comisiei pentru educarea adulților, sub auspiciile „UNESCO”. Volumul reprezintă rodul muncii a numeroși filologi și literați, care au făcut cercetări pentru găsirea de manuscrise în limba ladino în bibliotecile din multe țări, în special în Spania, Italia și Israel. Ei au imprimat pe benzi cîntece și zicale, cîntate sau recitate de bătrîni sefarzi, mai ales în Israel și America Latină, cu scopul de a salva tezaurul spiritual al limbii ladino.

Antologia „Tradiția sefardă” cuprinde pentru prima oară 303 versuri din „Poe-mul lui Iosif”, bazat pe povestea biblică despre patriarhul Iosif. Această operă poetică datează din prima jumătate a secolului al XV-lea. Ea a fost scrisă în limba spaniolă cu caractere ebraice. Un erudit a descoperit textul în Biblioteca Vaticanului.

În 1930, filologul spaniol Gonzales Luberă a dat la iveală numai 30 de versuri, datorită unui manuscris găsit la Universitatea din Cambridge.

Antologia mai cuprinde proverbe în limba spaniolă, unele avîndu-și sursa în Biblie.

Mai tîrziu, în secolele XVI—XVII, folclorul spaniol s-a îmbogățit cu noi cîntece și poeme.

În prefață, autorul antologiei subliniază marea însemnată a tradiției orale spaniole care s-a transmis din generație în generație, timp de secole.

MONOGRAFIE CONSACRATĂ LIMBILOR SEMITICE

Sub egida Academiei de Științe a U.R.S.S. apare lucrarea lui B. Grande, „Introducere în studiul comparativ al limbilor semitice”.

Obiectul celor peste 600 de pagini, cit va cuprinde cartea, îl formează principalele caracteristici structurale ale familiei limbilor semitice, precum și elementele de convergență și de diferențiere ale diverselor idiomi care intră în componența ei.

În anexă, se va proceda la o succintă trecere în revistă a gramaticii unui număr de cinci limbi semitice (akkadiană, arabă, arameică, ivrit și etiopiană), la care se mai adaugă texte ilustrative pentru fiecare dintre ele.

Tirajul lucrării va fi de 10 000 de exemplare.

Ghetoul din Veneția

Veneția, oraș istoric de pe tîrmul Adriaticii, a oferit din timpurile cele mai vechi ospitalitate evreilor. În insulele lagunei, în decursul istoriei, s-a constituit o obște evreiască care a jucat un rol important în istoria iudaismului.

Nu există documente care să permită să se stabilească cu exactitate epoca în care evreii au sosit pentru prima dată la Veneția. Totuși, prezența lor datează din timpuri foarte îndepărtate. Astfel, dintr-o hartă geografică din anul 1090, în legătură cu un dar făcut de dogele Vital Faliero mănăstirii San Giorgio Maggiore, rezultă că în secolul al XI-lea a existat la Veneția o „Giudaica”, adică

o zonă specială locuită exclusiv de evrei. Un decret din anul 1290 arată că neguțatori evrei de origine levantină au obținut în Giudaica un spațiu în care să-și depoziteze mărfurile.

În secolul al XIV-lea s-au refugiat la Veneția evreii aschenazi din Europa orientată. Permisele de reședință a evreilor în Veneția au fost introduse în anul 1366. Ele trebuiau reînnoite la fiecare cinci sau zece ani. În anul 1394 s-a introdus semnul distinctiv pentru evrei. În anul 1492, evreii din Spania, fugind de închiștură, au venit la Veneția unde au constituit comunitatea sefardă, din care a făcut parte Don Ithak Abrabanel, filozof, exeget și diplomat.

În 1516, evreii au fost obligați să se restrîngă într-o anumită zonă a orașului, rezervată lor. Ei au început să se organizeze, constituind o colectivitate autonomă care cuprindea sinagogile cu rabini lor și instituțiile culturale; a mai luat ființă și un tribunal rabinic, care judeca atît procesele civile cît și cele penale, avînd dreptul să pronunțe excomunicări. La începutul secolului al XVI-lea comerțul exterior a luat o mare extindere. Mulți dintre membrii obștei continuau a păstra legături cu țările de baștină, alții stabiliră legături cu obștile nou formate la Londra, Amsterdam și Rotterdam de către refugiații evrei din Spania. Zidurile ghetoului au fost dărîmate în anul 1787, dar egalitatea în drepturi obținută de evrei a fost un timp mai mult teoretică. În timpul mișcării Risorgimento, evreii au participat la luptele patriotice, dînd Veneției mai mulți bărbați, de seamă ca Isacco Pesaro Maurogato, Leon Pincherle, Abramo Lattes, Solomon Olper ș.a.

Persecuțiile naziste din timpul celui de al doilea război mondial au avut drept rezultat nimicirea unui sfert din membrii obștei. Totuși în anii de după război, obștea s-a refăcut ajungînd la 5 000 de suflete, în anul 1965. Ulterior, ei s-au dispersat în alte orașe și țări, rămînd o comunitate mai redusă în care serviciile rituale, culturale și sociale funcționează normal.

EVREII DIN BELGIA

Înainte de celui de al doilea război mondial în Belgia trăiau circa 100 000 evrei, bucurîndu-se de o veche tradiție de libertate și egalitate în drepturi.

După 1933, un număr de evrei din Germania au găsit în Belgia un refugiu care din nefericire s-a dovedit iluzoriu: începînd din anul 1940, ocupații nazisti i-au deportat, ca și pe evreii originari din Belgia, spre lagărele de exterminare. Mai mult de jumătate din populația evreiască

a fost astfel decimată. În momentul de față există în Belgia două comunități mai importante, una la Bruxelles și alta la Anvers.

La Anvers trăiesc acum peste 12 000 evrei, constituind o comunitate cu o viață religioasă proprie. Majoritatea membrilor ei lucrează în industria diamantelor.

Evreii din Anvers vorbesc patru limbi — franceza, flamanda, ebraica și idiș care reflectă viața lor socială: ebraica cuprinde sfera vieții religioase; idiș este pentru convorbirile obișnuite (mai ales la cei mai în vîrstă), franceza e folosită de cei care frecventează cercuri neevreiești, iar tineretul folosește mai mult flamanda.

Refacerea obștei evreiești din Bruxelles, după război, a fost mult mai dificilă. Totuși, încetul cu încetul s-a constituit o comunitate care numără peste 22 000 de suflete. La Bruxelles apar cîteva ziare evreiești, există cluburi sportive și biblioteci evreiești.

La Gand ca și în alte orașe mai mici există comunități evreiești formate din cîteva zeci de familii.

Spiritul de prevedere în Biblie

Tora, Talmudul și cărțile de rugăciuni abundă în îndrumări privind nevoile, aspirațiile și problemele omenești care au ajuns azi să stea la baza unei polițe de asigurare.

Să luăm unele probleme de asigurare, pe care le întâlnim prin analogie și în Tora:

A economisi în perioade de prosperitate pentru a avea rezerve în anii mai grei care vor urma.

A răspunde la nevoile văduvei și ale orfanului.

A plăti o compensație pentru vătămarea sau pierderea unei vieți omenești.

A defini răspunderea civilă în cazul unei pagube cauzate de un incendiu care a izbucnit în locuința cuiva sau din vina unui animal domestic.

Exemplul clasic din Biblie de economisire pentru a putea rezista în ani de foamete, ne este oferit de povestea lui Iosif, care a înșilozat grâu ca măsură de prevedere în eventualitatea „a șapte vaci slabe”. Când popoarele învecinate au avut ani grei, au fost constrânse să se ducă în țara lui Iosif pentru a cumpăra acolo grâu (Geneza, cap. 41).

În ce privește ajutorul acordat văduvelor și orfanilor, în cartea IV-a a Regilor, cap. IV, versetul 1—7 găsim ceea ce se poate considera drept simbolul spiritului de caritate. Acest capitol care se citește ca Maftir după pericopa „Vaiera” relatează povestea văduvei și a profetului Elisei. O văduvă veni să se plîngă profetului: soțul ei făcuse datorii pentru a-și întreține copii. La moartea sa, văduva nu avusese cu ce să le achite. De aceea creditorii cereau ca să ia pe cei doi fii ca sclavi. Tot ceea ce posedă în casă era un urcioc de ulei. Profetul o sfătui să împrumute de la vecini vase goale și să le umple cu uleiul din urcioc. Se produsese o minune: Uleiul curse neîncetat pînă cînd toate vasele se umplură. Atunci profetul îi spuse: Vinde uleiul, apoi plătește-ți datoriile și din ceea ce rămîne vei trăi, împreună cu fiii tăi!”

Astăzi, o asemenea minune se înfăptuiește cu ajutorul unei coli de hîrtie și a

unei picături de cerneală și se numește poliță de asigurare. Biblia amintește de nenumărate ori că ajutorarea văduvei și orfanului este datoria cea mai sfîntă a obștei.

Obligația de a da compensație pentru pierderea unei vieți omenești sau pentru vătămarea integrității corporale o găsim în versetul capitolului 21 din Exodul, care se referă la celebrul „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mîină pentru mîină și picior pentru picior”. Erudiții au interpretat că acest pasaj înseamnă: „plata în bani pentru deprecierea valorii umane mutilate sau diminuate”. Talmudul prevede un barem al despăgubirilor ce trebuiau plătite în cazul că o persoană e făcută înaltă în urma unor răniri, precum și cheltuielile pentru îngrijirea medicală. Astăzi, nenorocirile și accidenteale sînt acoperite prin polițe de asigurare care acoperă o parte din cheltuielile pentru îngrijirea medicală, compensații pentru pierderi etc.

Ultima categorie, aceea a răspunderii civile citim în capitolul 21 din Exodul, care spune că „dacă un bou răneste un bărbat sau o femeie și dacă aceștia mor, boul trebuie lapidat, dar stăpînul său este absolvit de pedeapsă. Dar dacă acest bou a mai rănit pe cineva înainte și totuși stăpînul său nu l-a supravegheat și astfel el a mai omorît un bărbat sau o femeie, boul va fi lapidat și chiar și stăpînul său merită moartea”.

Erudiții spun că această regulă poate fi aplicată oricărui alt animal. Boul a fost ales doar ca exemplu. Proprietarul trebuie să moară, ceea ce înseamnă — după unii comentatori — că el trebuie să ispășească pierderea unei vieți omenești provenită din cauza lui, afară doar dacă nu va fi absolvit prin plata unei compensații. În zilele noastre, o poliță de asigurare acoperă risourile civile.

Toate aceste măsuri compensatorii decurg din principiul umanitar potrivit căruia bătrînii, orfanii, văduvele, infirmii au dreptul la viață; mai mult chiar, ei au dreptul la protecția comunității.

I. S. ROMON

Ramban și Rașba

Ramban (1195—1270), care cunoștea temeinic limbile spaniolă și arabă, și-a sorbit învățătura de la înțelepții evrei din Franța, Provence și Spania; el a scris comentarii la mai multe tratate talmudice. În comentariile sale la Tora el explică sensul prescripțiilor și ideile ascunse în povestirile Torei, potrivit Talmudului și textelor înțelepților săi. În aceste comentarii sînt evidente cunoștințele sale filozofice și se găsesc de asemenea aluzii cabalistice.

Ramban a părăsit Spania plecînd în Eref Israel, unde a murit.

Discipolul lui Ramban, rabi Șlomo ben Aderet — Rașba (1245—1310) a fost rabinul Barcelonei și șef rabinul

statului Argon. Credincioși din Spania și din Franța, din Germania și din Africa i se adresau în chestiuni religioase. Ni s-au păstrat peste trei mii de răspunsuri pe care le-a dat la chestiuni ridicate din aceste țări.

Rașba nu s-a limitat doar la Talmud și la legile sale. În calitate sa de șef rabin al regatului Argon îi reveneau și chestiunile obștești, impozitele și judecarea cauzelor litigioase.

De cîteva ori a recurs și la arma scrisului spre a apăra principiile mozaice împotriva potrivnicilor din afară.

BRIT IVRIT OLAMIT

Citiți în pag. a 12-a textul în limba ebraică.

BAR MIȚVA LA GALAȚI

Recent, la templul din Galați a avut loc o frumoasă festivitate de Bar Mițva, la care au luat parte mulți invitați, precum și cursanții de la Talmud-Tora. Ei au venit să sărbătorească împreună majoratul religios al colegiilor lor Artur Brociner, unul din cei mai buni cursanți de la Talmud-Tora.

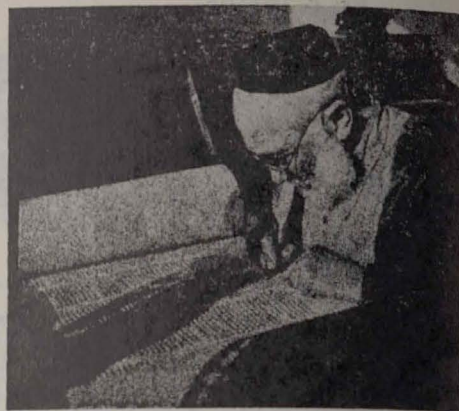
Scriind un Sefer Tora

DIN VIAȚA COMUNITĂȚILOR NOASTRE

BIRLAD

Conducerea Comunității a obținut în ultima vreme realizări îmbucurătoare. Astfel, a fost renovat sediul, s-a făcut un gard nou în jurul Templului mare, precum și alte cîteva lucrări gospodărești.

Este în curs amenajarea drumului de acces spre cimitirul mozaic, lucrare ce se execută cu sprijin

nul Federației Comunităților Evreiești Mozaice. Tot așa urmează a se începe renovarea Templului mare.

Semnalăm, de asemenea, cu satisfacție faptul că enoriașii se pot aproviziona în mod regulat cu carne rituală.

LUPU BUCHOLTZ

DEJ

Au fost aprobate de către Federația Comunităților Evreiești, fondurile pentru repararea cavoului (Ohel) unde și-au aflat odihnă veșnică rabbinii din familia Paneth, care din anul 1848 au păstorit din tată-n fiu obștea din acest oraș.

Șabatul

(Urmare din pag. 1-a)

El conferă muncii o noblețe, iar odihnei o cunună de glorie. El extinde domeniul demnității personale. Sclavului, căruia îi era refuzată orice participare la moștenire în cadrul comunității, îi aduce dreptul de a poseda această libertate, fără de care nu era cu putință fericirea cuiva. El suprimă orice deosebire între oameni.

Vedem astfel că Șabatul avea consecințe similare principiilor sociale în accepție cea mai înaltă a cuvîntului. El nu se mărginește să ceară omului compasiune, milă pentru nenorocire. Din punctul de vedere al Torei însă, care a pus în gura Stăpînului lumii aceste cuvinte de încurajare: „Și a privit Dumnezeu la toate cîte le făcuse și iată erau bune foarte,” este cu neputință să privim lumea cu tot ceea ce cuprinde ea, ca pe o vale a plîngerii. Pentru ea, mila nu este pur și simplu o virtute care conferă o calitate morală relațiilor credinciosului cu semenul său. La fel cum sclavul, după ce au expirat cei șapte ani de serviciu, își reia, în al șaptelea an, locul printre frații săi, ca ființă liberă, egală în drepturi, tot astfel vede acordîndu-i-se în fiecare zi de Șabat, dreptul la libertate. Șabatul, care ridică de pe grumazul credinciosului povara zilei de lucru, își îndeplinește misiunea cu desăvîrșire în calitate lui de instituție moralizatoare, căci, grație ei, sentimentele nobile care fac ca viața omului să fie justă și dreaptă, pîtrund și în inima sclavului. În ceea ce privește echitatea morală față de aproape, Șabatul proclamă principiul dreptății pentru toți, principiu în care fiecare și regăsește libera posesiune a drepturilor sale la egalitate și fericire.

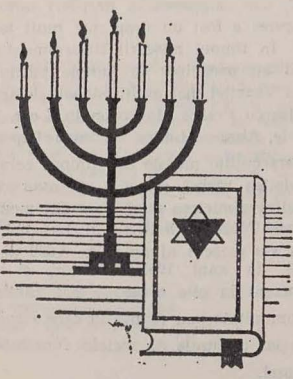
CONVENȚIE PENTRU JUDECAREA CRIMINALILOR DE RĂZBOI

O comisie specială a Bundestagului a ascultat în primă cetire convenția franco-germană pentru judecarea în R.F. a Germaniei a persoanelor condamnate în Franța în contumacie pentru crime de război. Această convenție a devenit necesară deoarece unii criminali de război, condamnați în Franța în contumacie, se află în libertate în R.F. a Germaniei; de pildă Kurt Lischka, fost șef al Gestapo-ului în Franța între 1940—43, Herbert Hagen, șeful Gestapo-ului din Bordeaux ș.a.

Beate Klarfeld, membră a comitetului central al Ligii internaționale pentru combaterea antisemitismului a inițiat în ultimul timp o acțiune pentru a atrage atenția asupra principailor conducători ai aparatului polițienesc nazist, a-i scoate din anonim, a forma dosarele lor și a le pune la dispoziția justiției germane. Această acțiune urmărește în primul rînd să determine Bundestagul să ratifice convenția

DECESE

În perioada 11—25 mai 1972, în cimitirele Comunității evreilor mozaici din București au fost înhumate următoarele persoane: Costiner Roza (76), str. G. Mănersoane; Spivac Nusin (82), Adamache 9; Seindlinger Eti (73), Stejarului 19; Brenner Roza (73), Rahovei 9; Vacschal Eva (74), Sloboziei 22; Bercovici Tali (59), Costache Negri, bloc C; Godeanu Ludovic (88), Horei 16; Pascu Tivia (52), Șerban Vodă 162; Gruber Moise (80), Baba Novac 18; Katz Emilia (80), Ispirescu 9; Max Rașela (59), Aleea Dorohoi 3; Fitzig Heinrich (65), Drumul Taberei 46; Mandel Lidia (74), Speranței 22; Rosenstein Fany (71), Fildeşului 2; Lebensohn Antoneta (57), Spitalul Părărești; Cifra Aron (89), Pictor Iscovescu 5; Ungar Lora (90), Spl. Independenței 3; Tawrover Abram (88), Bd. Republicii 45; Petreanu Mozes (72), Bd. Miciurin 5.

Asemenea profeților de odinioară...

Presa a consemnat împlinirea a o sută de ani de la nașterea lui Léon Blum. Cu acest prilej s-a vorbit și s-a scris mult despre această personalitate polivalentă, care a dominat scena vieții publice franceze și europene în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Ca orice figură proeminentă, Léon Blum poate fi privit retrospectiv din unghiuri și perspective diferite. Noi, aici, am dori să reliefăm acea trăsătură a ființei sale care ni-l face cu deosebire apropiat. Ne referim la modul plinar, armonios, în care a știut să rămână toată viața un cetățean devotat al țării sale natale — Franța — și totodată flu demn al poporului evreu, de care nu s-a dezis nici o clipă. Mai mult: prin întreaga sa gândire și acțiune, el reprezintă o sinteză fericită dintre idealurile generoase — de nuanțe oarecum similare, am putea spune — ale vechilor profeți iudei și principiile nobile, de luminoasă umanitate, ale enciclopediștilor francezi.

Coborât dintr-o familie evreiască stabilită de multe secole în Alsacia, Léon Blum vine la începutul secolului la Paris, unde frecventează mediul literar și artistic.

Îl cunoaște pe André Gide și pe Marcel Proust, care-l descrie într-unul din personajele operei sale „În căutarea timpului pierdut”. Ororile primului război mondial determină mutații adânci în concepțiile tinărului Blum. Aderă la mișcarea socialistă, al cărui lider, Jean Jaurès, plătește cu viața opoziția la carnajul din 1914. Léon Blum devine succesorul și continuatorul lui Jaurès.

În condițiile complicate postbelice, când norii grei ai fascismului și războiului se îngrămădesc tot mai amenințător pe cerul Europei, Léon Blum continuă lupta sa pentru salvagardarea valorilor spirituale amenințate. E prezent în toate marile acțiuni din acea epocă, începând cu acțiunile de ajutorare a refugiaților și victimelor războiului și terminând cu marile acțiuni și revendicări sociale, care au dus la instaurarea în Franța a guvernului frontului popular.

Orator strălucit și un tot atât de strălucit mînuitor al condeiului, și-a pus verbul și scrisul în slujba marelui său ideal umanist.

O viață de luptă, o viață închinată omului, societății, binelui oșteș. A fost primul ministru al Franței și deținut într-un lagăr de internare nazist. A cunoscut din plin și tensiunea luptei și bucuria dulce a victoriei și gustul amar al decepției. Dar în toate ipostazele, a rămas credincios lui însuși, idealurilor generoase care i-au călăuzit pașii prin viață.

„A fost un vizionar și un luptător, un visător și un realist totodată; într-un cuvânt, a fost prin toate fibrele ființei sale un vlăstar al umanității.

V. R.

Flora biblică

Care a fost fructul oprit?

O tradiție destul de răspândită pretinde că mărul a fost fructul oprit din care — după cum știm din paginile Bibliei — au mîncat Eva și Adam (cu consecințele pe care le cunoaștem). Mulți rabini nu împărtășesc însă această părere. Ei consideră că fructul oprit nu a fost altul decît strugurele.

Geneza ne relatează rezultatele nefaste ale noii vocații agronomice a lui Noah, cînd, după ce potopul a luat sfîrșit, a coborît din arcă. „Și a început Noah să muncească pămîntul și a sădit vie. Și a băut vin și s-a îmbătat”. Pentru cititorul obișnuit, este prima aluzie biblică la viața de vie. Aceasta nu este și părerea Talmudului și a Mișnei, după care ar exista o mențiune anterioară, aceea care pomeneste de fructul oprit, de arborele cunoștinței binelui și răului, care nu ar fi altul decît viața. Un pasaj din Talmud (Sanhedrin 70 a) afirmă „Rabi Hisda a spus, citind numele lui rabi Ukba, iar alții afirmă că Mar Ukba ar fi arătat, vorbind în numele lui rabi Zakai: Atotputernicul, fie numele Lui binecuvîntat, i-a spus lui Noah: „Noah, nu ar fi trebuit să îți cont de avertismentul lui Adam care a călcat legea din cauza vinului?” Aceștia sînt de părere că fructul oprit a fost strugurele. După alte păreri, ar fi fost chitra sau smochina.

Rabinul Rabinowitz relatează că Pe cînd ocupa funcția de șef rabin în Africa de sud, a primit o scrisoare de la o sectă de credincioși creștini anti-alcoolică, prin care i

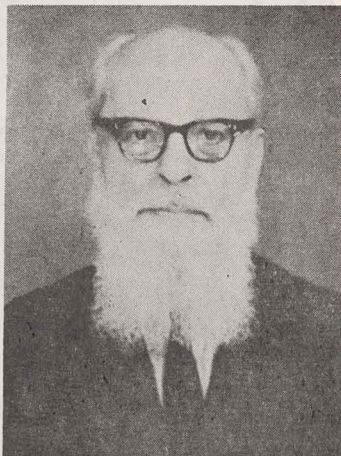
se cerea să confirme că vinul este interzis de Biblie. Rabinul nu a putut să le dea satisfacție deplină, dar le-a expus punctul de vedere iudaic, conform căruia vinul poate să fie „un bun și un rău”. Consumat mai cu măsură, devine o sursă de bucurie și binecuvîntare; consumat în mod excesiv, aduce — cum spune rabi Meir — numai nenorociri omului. De altfel, nu spune proverbul: „Pentru cine sînt rînrile fără rost și vaietele? Pentru cei care întirzie la băutura, pentru cei care degustă îndelungat mîreasma vinului. Nu sorbi din ochi vinul care strălucește în cupă: el alunecă ușor și sfîrșește prin a mușca precum un șarpe, precum o viperă”. Și rabinul adaugă: Deși există o mare deosebire între „bine și rău” și „cunoașterea binelui și răului”, coincidența este totuși sugestivă.

Noah ben Hezekiah, exeget din secolul al XIII-lea, autorul cărții „Hizekuni” explică în mod ingenios cum „binele” s-a degradat, dînd naștere „răului”, stabilind o paralelă între Adam și Noah. Adam și Eva — arată el — nu au mîncat decît fructul, în timp ce Noah a fost primul care a cultivat viața în mod extensiv. După părerea sa, aceasta este interpretarea care trebuie dată versetului din Geneza „Noah întii (sau primul) agricultor, a plantat viața pentru a obține vin” prin fermentarea sucului de struguri, care a dus la rezultatele nefaste despre care ne vorbește Biblia.

A. B.

Oameni, într-o vreme a neomeniei

Părintele Chiricuță de la Zlătari

doi tineri cutreeră lumea și izbutesc să convingă pe toți șefii de stat să încheie un armistițiu pentru 25 de ani. Și cînd trece acest termen și unii șefi de stat vor să-și reia preocupările războinice, constată, cu uimire, că lumea s-a dezobișnuit, că războiul nu mai este indispensabil, că omenirea se descurcă și fără, ba chiar mai bine, adică bine...

Dornic să înțeleagă și celelalte religii, preotul Toma Chiricuță citea în mod regulat diferite publicații de cult, de pildă „Revista cultului mozaic”, la care era abonat. Am găsit în locuința sa ultimul Luah, am găsit cîteva broșuri în ebraică: „Sluhoth”, „Hagada” pe care i le dăruise și i le dedicase „cu multă admirație”, în 1967, un anume Steinberger.

IATĂ ȘI FAPTA!

Și iată acum ce anume întîmplare l-a determinat pe inginerul Dumitru Nicolau să se adreseze revistei noastre:

„În timpul bombardamentelor asupra Bucureștiului, în cel de al doilea război mondial — povestește d-sa — într-una din zile mă aflam în apropiere de Palatul Poștei. A sunat prealarma. Am fugit, ca atîția alți cetățeni, în subsolul proiectatului Palat al Senatului (unde se afla acum blocul turn). În apropierea bisericii Sf. Spiridon Vechi de lîngă Teatrul de Operă, de azi, erau pe vremea aceea mai multe prăvălii de mărunturi și un mic birou de copiat acte. Acolo își cîștigau existența și cîteva evrei. S-au refugiat și ei în același adăpost. Stăm înghesuiți unii în alții, mulți tremuram de teamă, așteptam trecerea urgii.

„Deodată s-a auzit o voce groasă, urîtă, răgușită care striga:

— Jidanii să iasă afară!

„S-au mai asociat două-trei voci răzlete, repetînd aceleași cuvinte.

„Dar în semiobscuritatea adăpostului s-a ridicat o figură înaltă, ca un brad, dreptă, în haină neagră, lungă, cu o barbă albă de patriarh. Cu o voce puternică striga:

— Fraților, ce vreți să faceți? Cum să aruncați acești oameni pradă schilodirii, morții? Sînt și ei oameni, ca și noi, suferă deopotrivă cu noi, și pe ei îi ajung aceleași nenorociri ca și pe noi! Nu faceți păcate pe care Dumnezeu nu ni le va ierta niciodată!

S-a făcut liniște dar în adăpost se auzea:

— E părintele Chiricuță de la Zlătari!

„Vestea a trecut din gură în gură. Scandalagii s-au liniștit.

„După ce a încetat bombardamentul, ieșind din adăpost am privit fața părintelui Chiricuță: strălucea în lumina zilei, făcuse o faptă bună!”

— Aș fi fericit, a încheiat interlocutorul nostru, să aduceți la cunoștința cititorilor fapta părintelui Chiricuță!

La rîndul nostru, sîntem fericiti să-i îndeplinim dorința.

TOTUL E ATIT DE FIRESC!

Am mai putea adăuga un „amănunt”; dar nu pentru că vrem cu tot dinadinsul să „explicăm” sentimentele omenești ale soților Nicolau ci ca să întregim cadrul: locuința lor e la doi pași de fosta locuință a părintelui Gala Galaction cu care au fost în strînsă legătură de prietenie. Iar părintele Galaction — se știe — nu lega prietenie fără anumite condiții prealabile, de pildă fără adînci afinități.

După întîmplarea trăită în adăpost, inginerul Nicolau s-a împrietenit pe toată viața cu părintele Chiricuță care la rîndul său era dintre întîmii lui Gala Galaction. Cit de firească ne apare toată această înlănțuire, cînd cunoaștem asemenea fapte care să le susțină!

MARIUS MIRCU

FIGURI SEFARDE

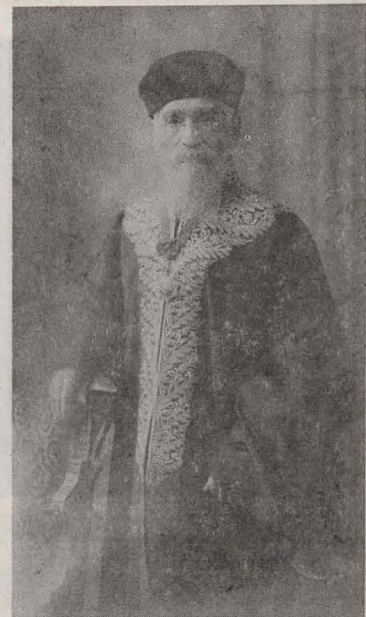
Marele rabin Haim Moșe Bejarano

La 3 august 1931 se stinge din viață, în vîrstă de 80 de ani, la Constantinopol, Marele Rabin al Turciei Haim Moșe Bejarano. Cu acest prilej, un ziar de mare tiraj din Viena publica un articol intitulat: „Ultimul print al Talmudului a dispărut”.

Rabinul Bejarano a păstorit vreme de 32 de ani Comunitatea sefarădă din București, înscind o pagină de istorie în viața acestei comunități și a altor comunități din diferite țări, în care și-a desfășurat multiplele sale calități de păstor suferesc și unde a servit cu credință și cu deosebit prestigiu altarul, știința iudaică și literatură.

Rar s-a putut întâlni o astfel de simbioză între credință, poezie și literatură. La moartea sa „în semn de adinc omagiu adus memoriei sale precum și pentru proslăvirea numelui său din generație în generație” Uniunea comunității israeliților de rit sefarăd din România a așezat o placă comemorativă la intrarea templului Cal Grande din București. Peste cîțiva ani, Isac Semo, fostul președinte al Comunității sefarde din capitală, a adunat de la cele două fiice și de la ginerele decedatului un vast material manuscris și documentar, care urma să-i folosească la întocmirea unei lucrări consacrate lui Haim Moșe Bejarano. Din păcate, moartea l-a răpus pe Isac Semo înainte de a-și fi putut realiza dorința de a dăruia coreligionarilor săi sefarzi opera completă, „de o mare bogăție spirituală” — cum o aprecia el — a acestui mare rabin, dar și inspirat poet ebraic. Același I. Semo a avut doar prilejul ca în anul 1944, sub titlul simplu dar cuprinzător: „Bejarano să publice o schiță biografică pe 24 pagini, lucrare ce a apărut în „Editura comunității israeliților de rit sefarăd din București”. Aceasta ne-a furnizat o serie de date bio-bibliografice de care ne vom folosi în parte în rîndurile de față pentru a reda o operă de cuprindere și de prestigiu a înțeleptului Mare Rabin Haim Moșe Bejarano.

S-a născut la 25 Kislev 5611 (noiembrie 1851) în localitatea Stara Zagora în Bulgaria de astăzi: pe atunci orașului făcea parte dintr-un vilaiet turcesc în care locuia o populație amestecată: bulgari, armeni, turci, greci și evrei sefarzi. În acest loc a poposit, după îndelungate peregrinări, un strămoș al rabinului, care a pornit din orașul Bejar, din provincia Leon din vechea Spanie apuseană, din apropierea frontierei portugheze. Descendenții acestei familii au păstrat numele de Bejarano, întru amintirea locului de unde închiziția spaniolă alungase pe strămoșii „La Stara Zagora micul Haim urmează cursurile școlii primare. Studiile religioase le completează la rabin dar și la hogaș, învățînd deopotrivă textele sfinte ale legiurilor ebraice și ale coranului. De mic se dovedește a poseda o memorie excepțională și o deosebită sete de cultură. De la părinți și de la mediul înconjurător învață cu o ușurință remarcabilă limba spaniolă, turcă, bulgară și greacă, iar de la Nissim Alcalay, savant erudit în știin-

țele talmudice și cabalistice, limba ebraică. Pînă la vîrstă de 18 ani, tînărul Bejarano continuă să adune cunoștințe. Însușirea limbilor străine îi preocupă de asemenea, reușind să pscede la un grad avansat, pe lingă limbile amintite și următoarele: araba, persana, asiriana, chaldeiana, catalana, franceza, engleza, italiana și germana. Concomitent, reușește să-și apropie și literatura popoarelor respective. Cunoscutele periodice: „Bulletin de l'Enseignement de Madrid”, „Archives Israélites” și „L'Univers Israélite” îi publică articole. Este colaborator al revistelor ce apăreau în lume în limba ebraică. „Journal d'Orient” îl numește savantul de la Stara Zagora.

La izbucnirea războiului ruso-turc din 1877, în vîrstă de 26 ani, rabinul Moșe Haim Bejarano se refugiază la Rusciuk, unde, în timpul unui bombardament își pierde mama și un copil. În această situație se refugiază la București, unde comunitatea sefarăd îl angajează ca predicator la Templul cel Mare și ca institutor și apoi director al școlii spaniole de băieți din București. Timp de 32 de ani a slujit cu devotament și dragoste de oameși oștea sefarăd din capitala țării. În scurt timp el reușește să-și însușească la perfecție limba română și începe a colabora la „Egalitatea”, „Revista israelită”, „Adevărul”, „Albina” și alte reviste românești.

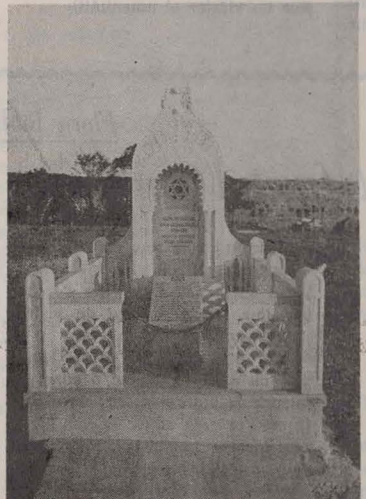
Cînd generalul Vasile Herescu Năsturel a publicat lucrarea „Istoria războiului pentru independență a cerut sprijinul lui Moșe Haim Bejarano pentru descifrarea vechilor inscripții arabe de pe steagurile

cucerite ca trofee de la turci. Inscriptiile de pe aceste trofee, care conțineau citate speciale din Coran, au fost nu numai traduse dar și comentate de către Bejarano. În lucrarea sa „Bucureștiul de altă dată”, Ionescu Sion a folosit traduceri din limba ebraică de pe unele inscriptii după pietre funerare din vechiul cimitir evreiesc „de la capul Podului Mogoșcaiei” (Cimitirul din stada Sevastopol), traduceri făcute de Bejarano. Aceste descifrări au dovedit existența unei comunități sefarde în București încă din anul 1720.

În anul 1896, facultatea de teologie din București a organizat un curs de limba ebraică, care a fost condus de același rabin Haim Moșe Bejarano. Limba română a fost cea de a 14-a ca număr din limbile pe care le stăpînea la perfecție. Între timp el pune la punct o vastă lucrare în limba spaniolă care cuprinde: „Trei mii de proverbe sefarde, maxime populare și fabule întrebunțate în orient de către evreii sefarzi”. Această lucrare se află în manuscris la Academia de științe din Madrid. După cum arată I. Semo „prefața acestei opere constituie ea însăși o operă literară de autentică valoare prin înegalabila frumusețe a stilului și coeziunea ideilor”. Concomitent rabinul Bejarano este preocupat și de literatură. Numeroase reviste europene îi publică versurile, multe în formă de acrostih, majoritatea în limba ebraică.

Cu referire la lucrările teologice publicate, dr-ul Schwartz, rectorul de atunci al seminarului rabinic din Viena notează: „El trebuie considerat ca unul din cei mai mari talmudiști ai epocii”. În anul 1910 Bejarano este numit Mare rabin al comunității sefarde din vilaietul Adrianopol. La 10 ianuarie, după 32 de ani de păstorie în România, Bejarano părăsește Bucureștiul.

În noua sa misiune scriitorul și savantul Haim Moșe Bejarano desfaceșcă o activitate multilaterală. Astfel, traduce în limba ebraică multe opere ale marilor

Mormîntul rabinului Haim Moșe Bejarano

apucase să învețe vreo meserie, se pricepea deci la toate și la nimic. Și făcea orice: căra apă, căra lemne, bătea cuie într-un gard, aduna fîn. Nu refuzase nici o treabă grea sau ușoară, și numai frica de ziua de mîine, pe care o avea cuibărită în suflet de mic, îl făcuse să accepte în loc de lucru cîte un bănuș plum-buriu, găurit, care așa singur era aproape fără valoare și numai alături de mulți alți bănuși asemănători începea să preiaască ceva...

— Dați-mi ceva de lucru! Fac orice! Gospodina răminea încurcată. Nu prea se așteptase la acest răspuns. Nu se gîdise la ea însăși. Vroia numai să spună, să meargă să-și caute de lucru altundeva. Dar dacă toată lumea îl trimite altundeva? ...Și ce dracu să-i dea ea de făcut? De tăiat lemne îi taie bărbatul, de cărat apă îi cară fetele. Și apoi, dacă-l pune la treabă, o costă cîteva monede întregi, pe cînd așa, scapă și ea cu o coajă de piine sau cu un bănuș găurit.

Haim aduna astfel monede ușoare, găurite, le preschimbă apoi în monede întregi, mai grele, monedele în bancnote de hîrtie mai mici, cele mici în bancnote mari pe care le netezea frumos și le ascundea în pat, sub salteaua peticii.

Haim Rives nu se gîdise niciodată să se însoare, deși a fost și el odată tînăr ca toți tinerii și cu toate că ar fi putut găsi o femeie la fel de singuratec și ră-tăcitoare prin lume ca și el cu care să se adune, dar asta ar fi însemnat două guri, apoi ar fi venit copiii și lui îi era frică, o frică cumplită de ziua de mîine.

gînditori ai Europei. În același timp trează legături și întreține corespondențe cu Anatole France, Clemenceau, Ungar, Emil Ludwig, dr. Moses Gaster, Haim Ma-man Bialik și alții. În anul 1920, în vîrstă de 69 de ani, este ales Mare rabin al periului otoman. Activitatea sa de savant cu renume mondial îl aduce o serie de titluri, care recunosc meritele sale. Acesta este numit membru corespondent al Academiei spaniole din Madrid; membru al Societății academice de istorie internațională; președinte de onoare Societății Dante Alighieri (Palermo); membru corespondent al Academiei geografice internațională din Paris.

După primul război mondial, Bejarano se retrage la Pera și se consacră exclusiv lucrărilor lui rabinice, literare și științifice. Din această perioadă au rezultat multe lucrări și studii dintre care menționăm „Divortul la evrei”, traducerea în limba ebraică a lucrării lui Jules Simon, cunoscută sub titlul „La Philosophie naturelle” și studiile „Interpretări paralele ale ideilor lui Malmonide și Moses Mendelssohn”; de asemenea elaborează „Observațiuni asupra Psalmilor și a unor versuri din Talmud și Biblie”.

Marele rabin Haim Moșe Bejarano a stins din viață la 3 august 1931 în vîrstă de 80 de ani.

MAURICIU ROTHENBERG

Corăbiile regelui Solomon

Thor Heyerdhal, celebrul etnolog norvegian, a făcut recent o vizită în Israel pentru a verifica ipoteza unei influențe a culturii Orientului mijlociu asupra culturii indienilor din America. El s-a dus de asemenea în America de Sud pentru a căuta eventuale urme ale legăturii dintre orientul antic și cultural, arta și religia, veche civilizațiilor locale. Savantul norvegian a declarat că este foarte posibil ca marinarii din Asia Mică, Fenicia, Israel și Egipt să fi avut contacte cu populații din ținuturi și continente îndepărtate; nu e deci exclus ca flota comercială a regelui Solomon să fi atins coasta continentului american.

Thor Heyerdhal a devenit celebru ca explorator în urma efectuării a două expediții: o primă în 1947, cînd a străbătut o pluta „Kon-Tiki” oceanul Pacific pe o distanță de 8 000 km dintre Peru și insulele polineziene. Cea de a doua, în anul 1970, pe ambarcațiunea „Ra”, construită din papirus, care a navigat din Maroc pînă în insulele cidentale. Exploratorul a vrut să dovedească astfel că vase din Orientul mijlociu, construite în același mod, au ajuns în antichitate continentul american.

Ipoieza unor contacte și influențe ale orientului apropiat asupra străvechii civilizații continentului american este sprijinită de dr. Joseph Muham, directorul muzeului Columbus din Georgia (SUA), care afirmă că unele sărbători religioase ale indienilor din tribul Iuht din Oklahoma se aseamănă așit de mult cu săr-

Catastifal breslei ceaprazarilor din Iași (1796 — 1797)

Importanța meșteșugarilor evrei din Moldova, cu deosebire din Iași, a crescut începînd cu a doua jumătate a secolului al 18-lea. Un loc deosebit îl ocupă argintarii, ceaprazarii și căciularii. De la aceste două din urmă meserii ni s-au păstrat un catastif al breslei respective, ambele din anul 5557 (1797). În anul 1947 am reușit să obținem în copie sau traducere textul acestor două catastife.

În articolul de față ne ocupăm de catastifal ceaprazarilor.

Registrul, format concept, avea atunci 22 foi, lipsindu-i foaia de titlu și sfîrșitul. Filele nu erau numerotate, iar însemnările nu respectau ordinea cronologică. Multe pagini erau nescrie.

În afara statutelor, caietul conține listele comitetului pe anii 5558, 5562, 5564, 5565, 5571, 5606, 5611, 5618, 5620, precum și liste de membrii și de candidați din unui ani.

Primele șapte pagini (numerotarea mea) din catastif (pinkas) conțin statutele breslei. Ele încep cu titlul „Regulele meșteșugarilor, muncitorii drepți (poale tedek) numiți „Šmuklers” (ceaprazari), făcute cu asentimentul tuturor”. După care se trece la textul celor 23 articole ale statutului.

toarea recoltei din vremurile îndepărtate a triburilor din Orientul mijlociu, înțit nu poate fi vorba de o simplă coincidență. De asemenea savantul francez Honoré susține că scrierea aztecilor și a băștinașilor Maya, din vechea civilizație din America centrală și de sud este umitor de asemănătoare cu aceea a civilizației care s-a dezvoltat cu 1 500 ani înaintea erei noastre în insula Creta. Tot în acest sens pledează și o inscripție ebraică găsită pe o stîncă de pe coasta de nord a Braziliei, din care s-a putut descifra doar: „Sintem fiii lui Canaan din Sidon, orașul regilor...”. Această inscripție care — după cum au dovedit cercetările — datează din secolul al VI-lea î.e.n. e interpretată ca reprezentînd istoria unui grup de marinari, care au navigat din Marea Roșie pînă în America de Sud.

Dacă se face legătura între faptele relatate mai sus și afirmația profesorului Cyrus Gordon, de la Universitatea Brandeis din Boston, că o inscripție săpată pe o piatră descoperită de arheologi în statul Tennessee este scrisă în vechea limbă ebraică, folosită în primele două secole ale erei noastre, apare legitimă întrebarea: Cine a descoperit America?

Profesorul Gordon presupune că după eșecul expediției lui Bar Kohba (anul 135), un grup de fugari evrei s-a îmbarcat pe corăbii și după o lungă peregrinare pe apele oceanului a debarcat în America. Acest eveniment ar fi avut loc cu 800 de ani înaintea wikingului Leif Erikson și cu 1 200 de ani înainte de Columb.

tru morți, fără prea multe amănunte, căci nimeni nu știa mai mult decît că el, Haim Rives și că s-a născut, devreme ce a și murit.

Lucrurile s-au întimplat așa ca în ziua aceea de mai a anului 1944, cînd evreii din sat au fost adunați la sinagogă și trimiși apoi în vagoane de vite la Auschwitz, jandarmii au băut cu pățul puștii și la ușa cocioabei lui Haim Rives, de sub deal. Dar n-a răspuns nimeni. Au spart ușa, au intrat și l-au găsit pe numitul Haim Rives, întins pe salteaua veche, peticită, cu un zimbet senin, aproape fericit pe obraz. Celor doi jandarmi li s-a părut că suride batjocoritor. Cum îndrăznește un omuri murdar ca el, să le zîmbească în față?...

A fost înmormîntat sumar la cîmîturul evreiesc de pe coasta dealului, nimeni nu știe unde, că nu s-a pus nici un semn. Jandarmii și ajutorul de notar au făcut inventarul: o masă, un scaun, un pat, o saltea. Și sub saltea, sumedenie de bancnote de toate mărimile și cuturiile: coaroane austro-ungare de pe vremea lui Franz-Josef, ruble de ale țarului Nicolae, și tot soiul de bancnote ce au circulat vreodată pe aceste meleaguri, de pe la sfîrșitul veacului trecut. Teancuri de hîrtie de bancă — tari, frumoase, bine netezite de atîta dormit pe ele, și fără nici o valoare, leșite de mult din uz...

al căror conținut îl redăm în cele ce urmează:

1) Este interzis unei calfe sau unui ucenic — chiar dacă nu primește plată — să-și părăsească meșterul înainte de termenul convenit. Nici un meșter nu are voie să-l primească, măcar și fără salariu.

2) Nici un meșteșugar din alt oraș, sau vreo fostă calfă locală, nefiind membru al breslei, n-au voie să lucreze de sine stătător. Ei pot fi primiți ca membri, plătiind „bărbîntă” (taxa de primire); calfa însă numai după căsătorie.

3) În primul an după nuntă, calfa, devenită meșter, nu poate angaja vreo calfă.

4) Primirea de membrii se face cu voia starostelui (gabai) și a breslei. În afară de bărbîntă, candidatul va da un „iazlic” pentru hahambașa și 20 parale pentru staroste.

5) Lucrul se oprește vineri la amiază. Contravenienții vor fi amendati.

6) Se interzice a se lucra de Hol Hamood; în cazuri grave se va lua aprobarea unui erudit.

7) În Hol Hamood se alege, prin tragere la sorți, trei electori, iar aceștia numesc comitetul. (O notiță ulterioară, cînd au fost primiți în breslă și țesători de brile și alte găteți, arată că starostele se va alege numai dintre ceaprazari.)

8) Breasla e de acord să dea hahambașei Naftali Cohen cîte 2 galbeni în fiecare Pesah și Sukot.

9) Fiecare breslăș va da starostelui cîte 5 parale săptămînal pentru cheltuielile breslei.

10) Starostele e obligat să facă ospăț pentru membrii breslei de fiecare Simhat Tora.

11) Noii primiți în breslă, în afară de bărbîntă și contribuția pentru hahambașa, vor face un praznic membrilor breslei.

12) În timpul adunărilor, membrii se vor comporta cuvințelos între ei și față de staroste. Insultătorii pot fi excluși din breslă.

13) Cei ce calcă statutele vor fi sancționați sau chiar excluși de către stancse și breslă.

14) În primul an ca membru al breslei, candidatul va servi pe breslași la praznicul breslei.

15) În această perioadă el nu poate fi nici elector, nici ales. Determinarea electorilor se face sub controlul a trei bătrîni.

16) Breasla va da anual comunității 50 lei, în două rate — de Pesah și de Sukot.

17) Breslași nu pot face tovărășie cu nebreșlași, decît cu voia breslei. Contravenienții vor plăti un galben pentru sinagogă, unul pentru hahambașa și unul pentru breslă.

18) Cine e ales staroste pentru prima oară, va face un praznic și va da cîte un leu breslei, iar cenzorului și credinciosului cîte 20 parale.

19) Un meșter din altă parte, necăsătorit, nu poate lucra fără voia starostelui. Dacă a venit fără soție, o va aduce pînă în cel mult 6 luni.

20) Breasla va da anual cîte o jumătate galben pentru Ereț Israel, pentru Bikur Holim (ajutorarea bolnavilor) și pentru Talmud-Tora.

21) E interzis să se angajeze ucenici sau calfe neevrei. La fel se interzice ca ucenicii sau calfe evrei să se angajeze la neevrei. (O dispoziție similară există și la breslele ortodoxe. Ea este motivată de faptul că tinerii trebuie educați în spirit religios, ceea ce nu se poate face de către un eterodox — n.a.).

22) Nu pot fi folosite la lucru alte femei, decît soții sau surori de meșteri.

23) Nici un meșter nu poate angaja mai mult decît 2 ucenici; dacă are două calfe va putea angaja patru ucenici.

Catastifal notează, bineînțeles, alegerile de comitet. Cea mai veche însemnare de acest gen e din anul 5598 (1798) cînd sînt notați electorii „borerimii” Abraham Aba, C. Alchanan, Šmuel b. Uziel, Dovber b. Israel.

În anul 1800 au fost aleși trei efiori (gabaimi), doi conducători (roșim), un credincios (neeman) și 2 ajutoiri (bimkom).

Pentru anul 1846 avem o listă de 25 membri ai breslei, unii fiind primiți de curînd.

În anul 1857 lista cuprinde 17 membri. În anul 1805 au fost primiți 11 membri, care aveau și un șef al lor.

Breasla avea și o sinagogă proprie, care a fost clădită în 1860 și mai există și astăzi. Se înțelege că cu timpul breasla nu era compusă numai din ceaprazari, ci și din meșteșuguri frîndite, legate de tot felul de lucrări de pasmanterie.

Ceaprazarii evrei din Iași sînt mai vechi decît anul 1797, cînd numărul lor a crescut, devenind necesară crearea unei bresle proprii. Rolul ei a scăzut după 1860, cîci într-o listă de bresle evreiești din 1864 ceaprazarii nu mai figurează.

I. KARA

Ilıc Manger

Balada banului de aramă

Versiune românească

de A. Clain

Murmură orb — E noapte acum
Simt pași cum calcă pe umbre în drum
Din cenușul flănetei, spre slavă,
un cîntec zbuzhi, rîndunică bolnavă,
Ce a zumzuit, dintr-o curte-ntr-o altă,
toată ziulica, și acum, vezi, saltă,
pe umărul orb, filfind săltăreț
pe-un umăr tăcut și trudit de orbeț.
Și-a fluturat rîndunica: stăpîne!
să mergem acasă, mai lasă pe mine!
Murmură orb: Vînt ceru-nstelat,
dar ziua de astăzi ne-a cam înșelat.
În mîna lui tremură luciul aramei,
salutul mut din țară foamă.
Și zboară din mîna lui trudnicul băn
spre geamu-n lumină la un bogătan.
Șade bogatul acum la masă
A pește, a compot și-a friptură miroasă.
— Tăticule, vezi, cum o lîună-n vîpaie
vrea prin fêrește să intre-n odaie!
Zîmbește bogatul: Tac, puil meu, puil,
cogeamite fată și nu știi ce spui!
— Tăticule, vezi, a crescut, s-a lăfit
și ochii îi fulgeră ca un cuțit!
Obrazii bogatului parcă-s hîrtie
sărăcii pe semne ne coc o șotie.

Strada calicilor simți miroznă
bucatelor noastre și-acum ne fac pozna.
— Lasă perdelele-n jos! Cum nu simți
bănuțul de aramă arzînd cu-aprînși zîmți?
Stîmbe lumina. Dar simte lețcaia
de-aramă cum mîna i-a fript cu vîpaia.
Îi simte arsura — ce farsă-nefarsă?
Mîna și-o simte de aramă că-i arsă.
— Tăticule vezi, cum acum, în oglindă,
un alt ban de aramă stă să se-aprindă.
Și-un al treilea ban în oglindă a crescut
că a rămas bogătanul ca mut.
Ei vede acum, cum răsfrînți în oglindă
stau fulgere alți bani de aramă s-aprindă.
Aude-un tîrșit. Cine vine? Au cine?
Cine sosește-n tăceri? Cine vine?
Din întunerice, ivit enigmatic,
Din întunerice, ivit enigmatic,
apare omul cel orb fantomatic,
c-un băț drumu-și pipăie orbul unchieș
naintea oglinzii-ngenunch pe preș,
scoate banul din ea, cum se scot din sertare,
se scoală apoi, fantomatic și mare,
îngenunch în fața altei oglinzi,
fantomatic crescut, din podea pînă-n grinzii
și scoate afară al doilea ban,
se scoală, crescut din podea în tavan,
și, la a opta oglindă, pe preș,
iar îngenunch bătrînul unchieș,
și a opta oară, o firirică
scoțînd din oglindă, încet se ridică,
drumul apoi pipăind cu toaigul,
ajunge la ușă, îi trece-ncet pragul!
și pașii acum se-aud cum coboară,
depărtîndu-se-n oarbă tîrșire pe scară.
Și iată-l acum că stă jos, în curte
ochi orbi spre ferestre scot fulgere scurte,
clipeș spre argintul aceluia talant
din vecii de veci izvorît din neant.
Stă catirina-n al curții ungher
și tremură-n colț, rebegită de ger.
— Stăpîne, eu cred, eu aș zice, că-i ceasul
spre casă acum să ne-nndreptăm pasul,
Suride orbețul: Așteaptă un minut,
Visul de astăzi nu-i lucru făcut
Și s-a girbovit și tăcerile sorb
rîntecul trist al omului orb.

STIRI

ידיעות

ISTORIA EVREILOR DIN FRANȚA

La Paris a apărut recent „Istoria evreilor din Franța”. Este o lucrare colectivă, care apare sub îngrijirea istoricului M. Blumenkranz.

INCĂ O MĂRTURIE CARE ACUZA

Cu prilejul unor lucrări de construcții, în satul Kopista din Cehoslovacia, în apropierea căruia fusese instalat în timpul războiului un lagăr nazist, a fost descoperită o groapă comună în care se aflau osemintele a 2 000 de persoane.

CĂRȚI NOI

În editura Yoseloff din New York a apărut volumul lui Abraham Rothberg „Sword of the Golem”, (Spada golemului). Odată cu prezentarea legendei rabinului Loew din Praga este descrisă și viața evreilor din Europa, în evul mediu.

COLECȚII EVREIEȘTI ÎN ANGLIA

În editura Yoseloff din New York a apărut volumul lui Harry Rabinowicz „Tezaur evreiești”, o trecere în revistă a cărților și manuscriselor evreiești vechi, ce se află în păstrarea unor biblioteci publice sau private din Marea Britanie.

UN EPISOD EROIC

În editura Doubleday a apărut în traducere engleză cartea lui Pierre Julitte „Blok 26 — Sabotaj la Buchenwald”. Este vorba de un episod eroic și anume descurarea faptă unui grup de deținuți în blocul 26, care a pus la cale și a executat un plan de sabotaj a fabricii de rachete din vecinătatea Buchenwald-ului.

POEȚI, PROFETI ȘI ÎNȚELEPTI

Acesta este titlul cărții rabinului Robert Gordis, apărută de curând în editura Indiana University Press (SUA). Volumul cuprinde o culegere de studii apărute în ultimele două decenii în publicațiile din SUA, Europa și Israel. În prima parte a cărții, Biblia e exa-

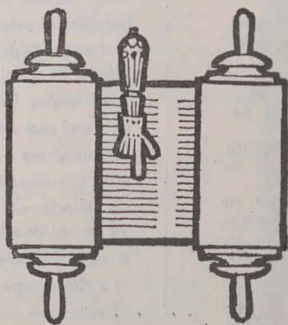
titulată „Înființarea unei comunități evreiești în America: istoria comunității evreiești din Baltimore”.

MOARTEA UNUI LINGVIST

În timpul unei călătorii în State Unite a încetat din viață profesorul Jeheskiel Kutscher, unul din cei mai renumiți experți în problemele limbii ebraice și arameice. Defunctul este autorul a numeroase lucrări de specialitate.

OBȘTEA EVREIASCĂ DIN ARGENTINA

După ultimele statistici, obștea evreiască din Argentina numără 500 000 de suflete. Dintre acestea, 70 000 sînt sefarzi. 150 000 evrei locuiesc în localități mai mici, în 140 comunități mici și mijlocii, cuprinzînd între 20—300 familii. În orașele mari, populația evreiască este repartizată după cum urmează: La Buenos Aires peste 350 000 persoane, Rosario 15 000, Cordoba 10 000, Santa Fé, La Plata, Tucuman, Mendoza, Bahia Blanca, Mar del Plata și Parana cîte 3—6 000 evrei. Pe lîngă aceștia, în vechile colonii agricole înființate în 1890, locuiesc încă 6 000 coreligionari.

DE LA STRASBOURG LA MARSILIA

Centrul de înalte studii talmudice (Colel) a fost strămutat recent de la Strasbourg la Marsilia, în cartierul Sainte-Margheritte, unde locuiește o populație evreiască apreciată la 20 000 de suflete, ceea ce reprezintă un sfert din comunitatea evreiască din Marsilia. Colel-ul, însoțit de rabinul Philippe Cohn, a desfășurat la Strasbourg o intensă activitate culturală. S-a considerat util ca el să fie transferat la Marsilia, unde se resimea lipsa unor instituții de învățămînt.

FOTOGRAFII-MĂRTURII

Mendel Grossman din Lodz era un fotograf amator pasionat. În timpul prigoanei naziste, el nu a renunțat la aparat. Numai că acum el îl purta ascuns sub haină, luînd fotografii prin buzunare, pe care le-a găurit în acest scop. Faptul că lucra în laboratorul secției statistice a ghetoului i-a permis să-și procure filme și hîrtie fotografică. Primejdind-și viața, de pe acoperișul clădirilor, de pe stîlpi de telefon și din diferite locuri ascunse el a cules imaginile a ceea ce se petrecea în fața ochilor săi. A strîns astfel 10 000 fotografii, pe care le-a pus în cutii de tablă și le-a ascuns. Mai tîrziu a fost scos din ghetou și trimis într-un lagăr de muncă în Germania, unde a murit cu numai cîteva zile înainte de sfîrșitul războiului. O parte din aceste fotografii, găsite mai tîrziu, au fost publicate într-un volum, în Israel.

ISTORIA UNEI COMUNITĂȚI

Dr. Isaac Fein, profesor la Colegiul ebraic din Baltimore a publicat recent o lucrare in-

tiile copiilor la Bergen-Belsen, materiale autobiografice ale unor copii care au fost salvați din lagărele eliberate. Printre aceste materiale se află jurnalele dr.-ului Lazăr Epstein din ghetoul din Vilna, al dr.-ului Michael Jelinek, care a servit ca medic în armata cehoslovacă între 1939—1940; note din ghetoul Varșoviei, întocmite de Kopel Pizky și soția sa; memoriile istoricului dr. Štemer-Stepanek; memoriile dr.-ului Jana R. Prizova despre „Baraca fetelor” din Terezin precum și o serie de materiale de Herman Steinkol în care acesta descrie procesul de exterminare din ghetourile și taberele de muncă din regiunea Tarnopol și Stanislav.

O NOUĂ CARTE DE WIESENTHAL

Se află sub tipar noua carte a lui Simon Wiesenthal: „Corabia speranței. Misiunea secretă a lui Cristofor Columb”. Cartea va apare în Austria, în editura Walter-Verlag și concomitent în alte cîteva țări.

CĂRȚI PREȚIOASE

D-na Miriam Fraenkel, fiica cunoscutului poet și eseist idișt, B. J. Bialostoksky a donat bibliotecii Institutului de studii evreiești YWO o colecție de cărți care aparținut în trecut tatălui său și care cuprinde cărțile de beletristică apărute în limba idiș în America, în ultimii 50 de ani.

UN SEDER ÎN SPANIA

Anul acesta în localitatea Torremolinos din sudul Spaniei, a avut loc primul seder organizat de obștea evreiască, după exodul evreilor din Spania (1492). Au luat parte conducători ai comunităților evreiești din Malaga și Marbella precum și oaspeți veniți din Anglia și Irlanda. Rabinul Abraham Toledano, care a oficiat serviciul religios, a arătat că acest seder marchează renașterea vieții evreiești în Spania. S-a propus punerea unei table comemorative care să menționeze acest eveniment.

COMEMORARE

S-au împlinit 200 de ani de la nașterea economistului englez David Ricardo. El se trăgea dintr-o familie de marani care a fugit de închiziție în Italia și apoi în Olanda. Tatăl său s-a stabilit în Anglia, fiind Parnas al sinagogii Bevis Mark. Cînd David Ricardo a împlinit 11 ani, a fost trimis de tatăl său la Amsterdam să urmeze cursurile Talmud-Torei sefarde pentru a se pregăti pentru Bar-Mitzva. Mai tîrziu Ricardo s-a convertit, rămînînd totuși legat de valorile spirituale evreiești.

SĂPTĂMÎNA ANTIFASCISTĂ A CĂRȚII

La începutul lunii mai a avut loc la Frankfurt o săptămîină a cărții. Au fost expuse cărți ale tuturor editurilor din R. F. a Germaniei și din R.D.G. cu caracter antifascist, numărînd peste 1 000 titluri. De asemenea afișe, placcate, discuri cu același conținut. Expoziția reprezintă o contribuție la „Anul Cărții” organizat în cadrul Unesco.

CĂRȚI NOI

În editura Pitman (Londra) a apărut volumul: „Diaspora: Istoria post-biblică a evreilor”.

PIESA ANTIRASISTA

La teatrul „Dark and Light Theatre” din Londra se joacă acum piesa „Katak” a scriitorului Shimon Wincelberg, laureat al premiului Uniunii scriitorilor din America. Ultima piesă a lui Wincelberg este intitulată „Ferestrele cerului” și descrie viața dintr-un lagăr de concentrare.

VECHI PIETRE FUNERARE

Conducătorii micii comunități evreiești din Nürnberg au avut nu de mult o surpriză: Cînd cartea dr.-ului Arndt Muller: „Istoria evreilor din Nürnberg între 1146—1945”, au aflat că treptele scării bisericii Lorenzkirche, una din cele mai vechi din Bavaria, sînt construite din vechi pietre funerare ale cimitirului evreiesc din Nürnberg, care exista pe la anul 1300. Luîndu-se legătura cu administrația acestei biserici, s-a obținut ca ele să fie scoase și redat comunității evreiești pentru a fi plasate în noul cimitir. Acest lucru s-a făcut recent, în cadrul unei ceremonii religioase. Unele pietre nu sînt complete, iar inscripțiile sînt numai parțial vizibile. Una dintre ele este dedicată unei femei care se numea Bat sau Elișeva, fiica lui Șlomo... decedată în luna Tamuz 5093 (1323). Altă piatră amintește de un bărbat, al cărui nume începea cu Alef și care a murit în ajun de Șabat la 7 Svat. Se mai pot descifra cuvintele „odihnească-se sufletul său” și mai departe cuvîntul „Amen”. Altă piatră, e tot de pe mormîntul unui bărbat, decedat într-o joi a lunii Iar anul 5090 (1300). Pe o placă, aflată sub una dintre pietre, comunitatea din Nürnberg a pus să se graveze versetul din profetul Habakuk (2, 11) „Da... și piatră din zid striga”.

א פארשטערטער שבת

די אלטע יידישע געזעצגעבורג

דר בערנארד דזשעקסאן, אדוואקאט און לעקטאָר פון ציחילן רעכט אין דער צווייבונדער אוניווערסיטעט, אין דער מחבר פון א פראם און דערשניט אין דער קאלעקציע, "קאלדע-טון-פרייט" מיטן טיטל: "גיבורה אין דער אלטער יידישער גע-זעצגעבורג". דער מחבר שטעלט זיך באריכות אפ אין דעם חילוק פון דר בארימטן זיילע און זיירה.

...כי אל אשר תלכי
אלך ובאשר תליני אליו
עמך עמי ואלהיך אלהי.
(רות — ט"ז)

(המשך פון זייט 11)

פיל תפילות און היסטענע. עס
נעמענען זיך אין מוועזעם אייד
עפנטלעכע קענסעלארן פון איי-
לעסטירעס הנדחת, פון לער
שאנטיבערג שולע פון 14-טן
יארהונדערט.
הגהלה, דער אַפּמאַל פאר-
כאט, 130 ארבעטן העגן
קבלה, צווישן וועלעכע אברהם
אבראָהאַם פירוש צו מדרה
נכבחים (מסתמא דער אייני-
ציערע קענסעלארן, די אר-
בעטן פון יוסף גראַמאַט,א,
משה בן שם טוב דע לעאַן,
משה קאַרדאָוויירא, משה חיים
ליצאַטאָ.

עס'ה, פילאָזאָפֿיע, פּאָעזיע.
די אַפּסטילן זענען נישט אויף
הייַן ווי אַנדערע. אָבער
אויך דאָ קאָנען די פּאַרשער
מטערעס אַמטע
צווישן אַנדערע
אויך צוויי עקזעמפּלאַרן, און
פערמיש, מיט העברעישע
אותיות, פון אַברהם בן
חסיא'ס, „בן המלך והנזיר“,
אן עקזעמפּלאַר פון אַל הדי-
ז'ס, „תחכמוני“, מיט דער
ראטע פון יאָר 1282 און
ביזנזשע דערציילונגען אין
פערסישע פערזן (מיט הע-
ברעישע אותיות) פון מאָ-
לאַ שאַכין.
פילאָלאָגיע. פון דעם אַפּ-
הייַל דאָף דערמאָנט ווערן
אן עקזעמפּלאַר פון אַבו אַל

וואוהר, "קיסאר אל אישיל"
וואס שטאמט פון (טימ)
עפליכע שטאמפלאך, "ספר
הערור" פון נרן בן יהל,
צוויי עקסעמפלארן, "סחברות"
פון טהנה בן סירוק (1031 -
1189) און, "מושאמיע"
פון דעם קאראיזישן בעל
דיקדוק אבו אל פאראוש
כארון.

וואסעמאטיק, אסטראָנאָ-
מיע, חסדי'ע. אין דעם אָפ-
טייל זענען פאראן א ריי
כתב-ידן וואָס קאָנען איינע-
רעסירן פאָרשער אָף די נע-
געבענע נעבימן. באַוונדערט
ווערפול זענען די ארכעאָן
אָפן געבויט פון אסער-טאָמעי
און א פערסישער קאלענדאר
מיט העברעישע אונות.
אין מוועזע זענען פאראן
30 לאנד-קאמפוז וואָס זענען
געמאכט געוואָרן אין 12-טן

און 13טן יארהונדערט.
 רוי קאלעציע פון נע-
 דרוםדיקע העברעישע ביכער
 פון ברייטמאנזש פארמאגט
 תנ"ך אויסגאבעס, תנ"ך קאָ-
 און דעם אנטיקווען -
 אַפּפּיל זעען פארהאן אלע
 יידישע ספרים זיי אונד אן
 איבערזאצונגס און זאלונג פון
 אלע יידישע מסכתות.

און פירושים צום תלמוד, וועגן הלכה, ספרי
 זעצער פאר יידיש און עברית
 חשה בערעאויס

א בוך וועגן „שטרומא“

נעווארן פון די אסאן און
 נעלאס פאר דער ענישכע
 זעס: דערשיננדיקן דאסן.
 מען: זיין בוך, "שמ"א".
 יעדעס קאפיטל, יעדעס
 בלעטל פון בוך, שטעלט און
 א הוינט-לייט, די אונטערלע
 בענין פון די יידן וואס זע-
 נען געפאלן א קרבן פון
 אומשטעלעכקייט, און נרו-
 זאכטיק און חיהע אינ-
 סטיקטן וואס זענען געבו-
 שטעט נעווארן קעגן שווע-
 לאזע מענטשן.

"שערומא" אין נישט גאָר
 אלימטעראיש ווערען אן אפּ-
 קאליפּטישע באשרייבונג, אן
 אומבאטערמיטבארער באווייז
 וועגן דער מדרגה צו וועלע-
 כער ס'קאָן רעדנדיין די בעם-
 טיע בצורת סענסטיווע ווען זי
 ווערט מעלאָזש וואָס זיך
 אַפּערירט די הענט.

דאָס בוך „שפרומא“ איז
א באטורליקונגס-אקט עקענ
די פארברעכער וואָס זענען
פאראנטוואָרטלעך פארן מוט
פון די הונדערטער יידן וואָס
זענען צונויפגעדרענגט גע-
וואָרן אין דער „שיה“ וואָס
האָט ווי געפירט צום מוילט,
א באטורליקונגס-אקט וואָס
איבערזעצט. עס זענען אבער
פאראן אומשטענדן ווען די
פיקציע, רומאנטיקע „בלייב
היסטאָרישעליך נגב“ דער
געאליסטעס. דאָס איז אויך
דער פאל מיט „שפרומא“.
א שרייבער, א עקמפער
פאר פראַגערס, אפזאן און
וויזשניץ האָט געהאלטן פאר
זיין הוב, נאָ א פופציגיאַר-
סער צומפעזענערע דאָקו-
מענטאציע, וואָס שאַפן פאר
אונז א בילד פון שילדערע
וויאזוי מ'זען ארבעטראסט
געוואָרן די הונדערטער יידן
אין דער מוילט-שיה — די
הונדערטער יידן וואָס דאָס
צוגעשייבן ווערן צו די מי-
ליאנע רבנות פון פאשיסם
און היטלערזיסם...

י. פעלץ

אין אונדזערע קהילות
די רבנים זון דע פאנעם בערלאנד

די רבנים זון דער פאנעם
משפחה, רבנים וואס זענען
פון יאָר 1848 געזען די
מנהיגים רוחנים פון דער
שטאט, פון דור דור.

גאלאץ

דאָ נײַטס לאַנג איז פאַר-
געקומען אין נאָלאַצער שטעטל
און ווידערבאָדע צו-סײַד-פּיר-
ערעכעניש אַף וועלכער
ס'האַבן זיך באַשליסן פיל
נעסס. ווי אײַר די קורסאנטן
פון דער אַרשיטעקט-לעמוד-
תורה, קורסאנטן זענען
געקומען זיך פרייען און
פון די יעדן די געשעעניש
צוזאמען מיט וויער קאַלענע
ארטיר דראַמשינער, אײַנער
פון די בעסטע קינדער פון
דער לעמוד-תורה.

די פערלעכקייט אין פאָר-
 נעקומען אין א נעוויגענער
 געטוישונג. אלע אָנווענדע
 האָבן גראַדוירט דעם כּר-
 מציח און אים געוויסנאָ-
 דעם שטאדיציאָנעלן מוז טוב!
 דער תלמיד ארמור בראַש-
 נער האָט זיי אלע געלאָנגט
 און זיך פאַרפליכטעט ווייטער
 צו לערנען מיט תמדה.

רעכטע", האָט דאָס בוך מיר
ווי אַ פאַרשטעלט נישט נאָר
אין אַנטיאָסטיסטישן פאַם-
פּלעס, נאָר אַזוי לייגזייטס-
אויך געזען דעם שרייבערס
אין מאַסין. דאָס וועלכע קאָן
געזאָגט ווערן וועגן די
אנדערע זייטן זינען — "א-
מאָרד", "סאַרל", "וורא",
"רית" — וואָס האָבן אַרויס-
געקוקט פֿון אַרבעטן אַלס
פערזענלעכע פון ציווילן מוש.
אין אַלע וואָס דע האָט פאַר-
שטעלט — "די מענטשן",
לילן, גוט "שאַרבן", "צייטן"
און סיימיס, "פּערזענלעכע",
"פּאַנאַ", "אַס", "אַס",
פאַרשטעט און אַנדערע — קאָמט
צוזאָם אויסדרוק אַלע די שטענ-
דעלע שטערבונגן.
שרייבער פֿירט זיך צוזאָם
שאַפֿן אַ גערעכטע וועלט, אַ
כאַפֿטיגע פון עמישע עק-
לעכע און סאַזאָנעלע ווע-
רע-שפּראַכן. אין זאַרן פונעם
שרייבער אַלע קעמפֿס אויך
אין זיין לעצטנס דערשינענעס:
"אַפֿאַן" "סאַרל".

ה'אס "טערומא" איז געווען,
ווייסט היינט די מאצע וועלט.
די וועלט ווייסט, אבער די
וועלט נישט באדארפט פאר-
גען. די וועלט וועלט נישט
באדארפט בארענען יענע יידן
וועלכע האבן געבויט און
קאנען ראטעווען זייער לעבן
וואס די לעגנאמאן אין פא-
סיסטן וועלט באדארפט, און זיי
קאנען זיך ראטעווען פון די
פראפעסיאנעלע, קאניוקטור-
פארבינדער, פון די היינטי-
גן וועלט וואס האבן אין רוס-
נע, אין די יארן 1940 —
1944 — ביז דעם היינטיגן
סאג פון 23-אן אינוואדירט
געשאפן און געשאפן:
פראנק און פריי. די וועלט
וועלט נישט באדארפט פאר-
ווען יענע יונגע און דער-
וואסמען, אלעס און קראנקע
יידן וועלכע האבן געלויבט

אז זיי קאָנען זיך דאָסערען
דאָס לעבן מיטן איינשטיין
אין דעם ארון, אין דער
טרומע מיט דעם נאָמען
„שמואל“.

זיי זענען געזען איבער-
צייגט אז זיי וועלן אוואירט
בלויזן לעבן. אָבער אין יענעם
פאַרצייטער בון טויט האָבן
זיי גלייט געלעבט, זיי האָבן
גענוסט.

די שווערלעכע מצענעס,
וואָס זענען פאַרגעקומען אַף
דעם מרוידיק-באזיימער שיק
"סלומא" האָבן געפונען אַן
מאריא ארסענע און זעלדאס-
מישן שילדערער אָבער אויך
אין מיטפילער, און קינסטלער
וואָס לידע מיט מיט די
קרנות. געמיין הונגעריקע,
קראנקע, וואָס האָבן געקעמט
אין אומגעשטעלע באדי-
גונגען מיט די מיט-באזייס
און דער גרויסער אומזיג-
ליכקייט.

רופענע שיף, זענען נעשטאָרבן
מיט אַ ישרעקלעכן טויט איי-
דער זיי זענען פארויגקען
נעוואָרן אין די טיפּענישן
פונעם צעברויזטן ים.
די הונדערטער יונגלעכע

און אלטע, פרויען און קינד-
דער, וואָס האָבן איבערגע-
לעבט אף דער שיף זייער
לעצטע טראַגעדיע, די פאָר-
משטע אָן אַ משפּט צו אַ
שרעקלעכן טויט, האָבן גע-
פונען גוט מאַריא ארסענע א
פּלאַנטירשן בראַנדיקער, וואָס
איז אליין מיט באַאיינרוקס

צייטן = עשריפט פונעם רומענישן דעליגאטן

דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן איז ארויסגעפארן קיין אמעריקע

רעם 31-מן מאי האיר, האָט פארלאָזט רומעניע און ארויסגעפארן אין די פאר-
אייניקטע שטאַטן, דער רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, כדי זיך צו באשיליקן אין דער
סעסיע פון דער אַנטי־סאָנאָג פון ייִדישן וועלט־קאָנגרעס, וואָס וועט פאָרויסטעלן אין ניו-יאָרק.
און אינטערנאַציאָנאַל איראָפּאָרט אָפּגעפּענעט וועט אים געקומען באַזיליס:
הרב יצחק מאיר סאדוק, עמל' שעכטער, גענעראל־סעקרעטאר פון דער פערעראציע
פון די יידישע קהילות, ריזאל סענאל, פרעזידענט אין מארמין באָלוי, ווערפערענעם
פון דער בוקארעשטער קהילה, נכאים, בליקורש, כאאמסע פון דער קהילה, בעלי־בתים.
עס איז איר אָנווענדער געווען א פאָרשטייער פון קולטום-דעפארטאמענט.

העברעישע כתב־ידן אין בריטיש-מוזעום

דאָס לאַנדאָנער בריטיש-
מוזעום האָט אין זיין באַוויי-
עמליכע יונגע העברעישע
כתב־ידן, ווי אויך א גאנצע
רײ אראמעישע פאפירן פון
צווייטן יאָרהונדערט פאר
אונזער ציטערעכענונג.
די כתב־ידן שטעלן מיט
זיך פאר ביבלישע מעקסעס,
קאָמפּאָזיציעס, רײעראציעס
וועגן מדרש, תלמוד און
הלכה, קאבאליסטישע כתב־
ידן, פילאָזאָפישע, עמישע,
פאָעזישע, מאטעמאטיק, אס-
טראָגאָמיע, פילאָלאָגיע, מע-
דיצין, געהערן צו אן אנדערן
סײל כתב־ידן. אין בריטיש-
מוזעום זענען אויך פאראן
אסר העברעישע בריק און
היסטאָרישע דאָקומענטן.
בײַ זיין גרינדונג, אין יאָר
1753, האָט דאָס בריטיש-
מוזעום פאָרשטעלן 107
העברעישע כתב־ידן. שפעטער,
האָט דער קעניג זשאָרדזש-
דריטער געשענקט דעם מוזע-
עום די אַלע קיניגלעכע
ביבליאָטעק. די אַלד ראַיאָ
ליבערע, אין וועלכער
ס'האָבן זיך געשונען אויך
אַלע העברעישע כתב־ידן.
אין יאָר 1759, האָט ס'אַל-
פאָן דע קאָסאָ אויך גע-
שענקט דעם מוזעום א גרויסע
צאָל ביכער און עפליכע כתב-
ידן, אַבער די וויכטיקסטע
צאָל העברעישע כתב־ידן
שאַמט פון דער באדימטער
זאמלונג פון יוסף אלמאזי.
פיר פארמעט־מנילות וואָס
געפונען זיך אין בריטיש-
מוזעום האָבן אַמאָל געהערט
צו משה מאָנעפּיאָרע.
לויט אן אַלטן קאמאָלאָג
פון מוזעום זענען די העבע-
ישע מעקסעס קאָלעסיעזירט
לויט פאָלגנדן סדר:
ביבלישע טעסטאָ, אפ
פארמעט און ביכער-פארם.
פון דער גרופע איז כראָ צו
דערפאָלגן די עפליכע תוספות
פארמעט מיט מעקסעס פון
חובש און וועלכע ס'איז צו
זען דער אַווערפונער
פראָקענער מראָס וואָס וווייט
אַז וו מען דארף זיך אָפּ-
שטעלן ביים ליניען און וויא-
זוי מען דארף ליניען פאר-
שירענע ווערענע וואָס ווערן
געשריבן מיט די וועלכע איז-
בתית נאָר דארפן אנערש
באפאָנט ווערן. וויאָזוי די פּרי-
תורות פון וועלכע מען ליניע
אין די שולן זענען געשריבן
נאָר מיט קאָנסאַנאַנטן, איז
אויסגערעכט געוואָרן די גרע

די ביאָגראַפיע פון פרעזידענט ניקאָלאַע טשאַפּאָשעסאָו אפּ העברעיש

אפּ דער אינציאטיווע פון דער פרייטשאפט-ליגע ישראל-רוחניע, איז אין תל-
אביב דערשינען דער באנד „ניקאָלאַע טשאַפּאָשעסאָו — דער פרעזידענט פון דער סאָ-
ציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע“.
דאָס בוך איז געדרוקט אין ווונדעלאַרע גראַפישע באַדינגונגען און אנהאלט די
העברעישע איבערזעצונג פון דער ביאָגראַפיע וואָס דער פראנצויזישער זשורנאליסט
מישל פ. האַמעלט האָט אָנגעשריבן, ווי אויך אן אויסוואל פון אינטערוויעס און דערסט
פון פּרודענט ניקאָלאַע טשאַפּאָשעסאָו.
דאָס איינפיר־וואָרט, וואָס איז געקומען פון הער מיכאל לאנדאָ, פון דער
אָפּירונג פון דער פרייטשאפט-ליגע, אונטערזוכט די מעלות פון דער פראַנצויזישער
פערזענלעכקייט פון פרעזידענט ניקאָלאַע טשאַפּאָשעסאָו. דעם איינשטימיקן פרעסטיזש פון
וועלכען ער געניסט אין אינטערנאַציאָנאַלע לעבן, ווי אויך די וויכטיקע דערציילונגען
פון סאָציאַליסטישן רומעניע אין די לעצטע יאָרן. דער חתום פון פאָרוואָרט און
און דאָס דערשיינט פון דעם בוך אנטפערעכט דעם לעבעדיקן אינטערעס וואָס די עפנט-
לעכע חיינונג פון ישראל ווייט ארויס צו רומעניע און צו איר עמינענס פרעזידענט
און אַזוי גלייכצייטיק א וויכטיקער ביטראָג צו א בעסער באַקענטן זיך און דערנענטער-
ונג צווישן די ביידע גענדר און פעלקער.
די העברעישע איבערזעצונג פון בוך געהער צו הער א. בן אהרן.

דאָס ציריכער „איזראַעליטישעס וואָכענבלאַט“ וועגן יידישן לעבן אין רומעניע

די הויכפונקטן פון רעלי-
גיעזן יידישן לעבן זענען די
פרייטשאפט־וועגן וועגן
ווערס אָנאָנימירט דער פרא-
דיאַלעקט „עונג שבת“.
זיי קומען פאר אלע צוויי
וואָכן און רופן ארויס גרויס
אינטערעס. ב'האָב געזען
150 בחורים און בחורות וואָס
האָבן זיך באשיליקט אין
אזעלכע שבת. נאָכן דאָנער-
טאָג אין דער בוקארעשטער
כאָר-שול, עס ווערט
געדראָנט אויך אין די אנדערע
18 שולן פון בוקארעשט —
האָט דער רב הכולל אָנגע-
הייבן דעם „עונג שבת“ מיט
דעם מאַדעליזאָנעלן קירוש.
בעת דער סעודה, האָבן אלע
אָנוועזנע זינגערס מאַדיר-
ציאָנעלע יידישע לידער אונ-
טער דער לייטונג פון
רײענעם חיים שוואַרצמאָן.
די אָנוועזנע האָבן אויסגע-
הערט מיט אינטערעס דער-
תורה פון רב הכולל און די
קורסאנטן פון דער תלמוד-
תורה האָבן געליינט פון זיי-
ערע שטחים אין עברית.
א וויכטיק אָרט פארנעמט
אין יידישן לעבן די „צייט-
שריפט“ פון דער פערעראציע
וואָס ווערט געדאָרט פון
הער וו. רוס, וועלכער פירט
אויך אַזוי מיט דער יידישער
ביבליאָטעק פון בוקארעשט.
אין דער צייטשריפט דער-
שיינט ארומקלאַנג אין רומע-
ניש, העברעיש און יידיש.

**דאָס בוקארעשטער יידישע
מלוכה-טעאטער**

אָנגענומען מאַכענען אין
באָדן אין דער הויפט-
שטאָט פון רומעניע פאר-
שאפט דאָס יידישע מלוכה-
טעאטער. דאָס פראַדעקט ווערט
אויסגעהאַלט מיט א בוי-
דזשעט פון דער מלוכה. דאָס
טעאטער האָט א רייכן קלא-
סישן און הויכצייטיקן רע-
פערטואר. מיר האָבן געזען
דעם ספעקטאַקל „צוויי חת-
נות און איין נס“, די פאָר-
שטעלונג און די אויספירונג
זענען געווען אויסערנעוויינלעך.
כדי נישט יידישן זאָלן אויך
קאָנען פארשטיין די ספעק-
טאַקלען, ווערט געמאַכט,
בעת שפילן, א רומענישע
איבערזעצונג וואָס דער צו-

ליקום הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

לפרשת שלח
(יג—לב)

לפרשת בהעלותך
(יוד—למד)

ברוך הוא אתם בכיתם בכיה לדר-
 תנם אנו אקבע לכם בכיה לדר-
 רות" כי כתיב (וישע ב-1)
 כי מציון תצא תורה ודבר ד-
 מירושלים ואמר חז"ל "האמיר
 דארץ ישראל מהקים" מסכת בבא
 בתרא (קכ"ה-2) וארץ ישראל
 מסוגלת ליושבים בה על התורה
 ועל העבודה ושומרים חוקיה
 אבל אלו שעוברים על חוקי
 האלקים ותורותיו אין להם קיום
 וישבו בארץ הקדושה כמו
 שנאמר ויקרא (י"ח-כ"ח) ולא
 תקיא הארץ אתכם בסמאסא אותה
 כאשר קאה את הגוי אשר לפני-
 כם וזהו לדעתו כוונת המסוק
 "למען ירבו ימיםכם וימי בניכם
 על הארמה" כימי השמים על
 הארץ" (דברים י"א-כ"א) כי כל
 אדם יש לו שני גויות שהוא
 פונה אליהם האחת היא הגשמית
 והשניה היא הרוחנית והנה
 הצדיק מבניה מרוסם את הרוח-
 ניות ומשפיל את הגשמיות והה-
 ול בדרך עקלקלות התנהגותו
 היא ליוסף מרומם הגשמיים
 והרוחניות אינו מעניין אותו ל-
 כך. המלסט: שמעתי ממוחנתי
 התיח אפרים ווייסבך שלישי"א
 מליצה מוסרית. "נשיב הרוח
 ומורד הגשמי" מה שנולד לרוח
 וגשמה אחר שביד ומרחיב לו
 שאין בן לגשמיים וואר מוריד
 ומצמצם כדבר שאין לו ערך
 אצלו! ואחרי שבררנו שארץ
 ישראל אינה סובלת הפורקי עול
 וכמו שפירש "ולחם דנפשה המסוק
 אינה (ה-2) בתלחנה הגשמה
 לזרים", ואמר הנפכה ויאמר
 נגנה לזרים או נחלוה לזרים
 להלוות כי ארץ ישראל היא כמו
 עיר נופכה ביהותה ביד לזרים
 אחרי שבאה ביד לזרים נהפכה
 מסבכה וכנסה פירותיה ואינה
 מוציאה פירות אחד מני אלקי ממה
 שהיה מוציאה בזמן שהיו ירי
 ישראל! כתובות קיב והוה שפדנש
 המקרא שחמרו את התורה והמצ-
 וות למען ירבו ימיםכם על הארמה
 כימי השמים על הארץ כל זמן
 שהשמים והוא הרוחניות והוא
 לשם גבוה מעל על הארץ שהוא
 הגשמיים ורק כל זמן שהוא

הרב יצחק קונשטאדט
האבד ראדיוויץ
בהוססת המלקט

(יג—ב)

שלה לך אנשים ויורו את
ארץ כנען והיא פלא היתכן אנ-
שך גורלם? וישיב ישראל כמו-
שפירשנים נ"י, "וואוה שעה כש-
רים היה" (יב-יג) שבזמן קצר כל
כ"י פלו מסדרתם, מנגד רם לבנה
עמוק (תגינה ה) יוש לתרץ הדבר
ובוא במסכת ברכות (דף ווא)
אמר רבי חלבו אמר רב הונא
כל הקובע מקום לתפלתו אלקין
אברהם בעורו" וכשמת אומרין
עליו אי צנוי אי חסיד מלת-
מיויו של אברהם אבינו, "והדק-
דוקים רבו בזה האמנם ונראה
הדימוס של קביעת מקום היה
לפי שהמקום שהוא קבוע לתפלתו
המקום בעצמו היה ומסעי ש-
קובל תפלתו והנה המתנאה אומר
שאינו נחזק לו סיוע מן המקום
ובכל מקום שיתפלל יתקדש מקום
אבל הקובע מקום לתפלתו מורה
בזה כי הוא צריך סיוע מהמקום
שנתקדש על ידי זה שנקבע
לתפלתו והוא מדרת עניינות. על כל
כשמת אומרין עליו אי חסיד אי
עניו ואמר שעל ידי עשיית מצות
באיוה מקום או תפלת נתקדש
המקום ההוא ומסעי אחר כך
להתמפלל עם שיוכל לזיון ב-
תפלתו או לעשות המצווה בכוונה
שלימה כמו כן היא
עובר עבירה חס וחלילה באיזה
מקום סופם המקום המאכזב
העבירה להיות לאכן נגף לאה-
רים שיוזמנו שמה כמו שפירש
ההצ"ר ובימי המנואלי ז"ל על
מה שאמרו חכמים אבות (פרק י'
משנה ב') שנים שיושבין ואין
ביניהם דברי תורה היה זה מושג
לצים ואמר כי חתנא מתפלל א'
האפשרות שנים ישוב ואחר

י"ט סיון תשל"ב

הם לא ייהיו לא איוה הנחשורות
וכמר דבר תורה ומשיב הנגה
הדרי זה מושב צלים חקור
תתודע כי על אותו מקום יסבו
וקודם לצים על כן גורם המקום
לא יאמר שדבר תורה זה
יבשר המקורב בני ישראל
השבוע עמים חששו
ארץ השבוע עמים חששו
בטוחים כי אותן המקומות
סופנים באכיות לא המדות
רעות ששררו שם ויהיה להם
מפול, ולהתחילי זה נשלחו
מרגלים שהיו צדיקים גדולי
דור וגשאי ישראל לקדש לו
הר לזכר הארץ ולהכינה
שבי ישראל שלא יכשלו שם
גלה הכים ג משה רבינו עליו
שלום אולם המרגלים רוח אחרת
היה בהם במדת עניינותם
שבחו אלה הנינו למדינה זו
יהיה בכחם לשרש העקלקלות
החשירו שבועה עמים ולכן
התספל משה רבינו על תלמידיו
הושע שראה בו מדת ענינות
מרגלים שלא יסיכס לשיטתם שם
יהיה ואמר יה יושעך מלצת
רגלים.

מו"ר ר' יחזקאל מאנעס
האבד דעזש
בספרו כנסת יחזקאל
בהסברת המלקט

הרמב"ן
הרשב"א

הַרְבֵּה" (1195 - 1270)
מִקְרָה בְּקִי בִשְׂפָה וּסְפָרִית
הַמַּעֲרִיבִי שָׂאב אֶת תּוֹרָתוֹ
מֵעֶזְרֵהוּ יִשְׂרָאֵל בְּזָרְמֵהוּ בִּפְיֵהוּ
רוֹבִיצָהּ וְקִימָהּ בְּסִפְרָהּ; הוּא כֹהֵן
הַדְּוֹשִׁים לְכֹמֶת מִסְכָּחוֹת בְּחַל-
מִיד. כְּפוּשׁוֹ לְמַחֲרֵה הוּא מֶלֶךְ-
הָיָה אֶת טַעְמֵהּ הַמְצֻאוֹת הַרְבֵּה
וְיוֹת הַחֲבִיטִים כְּסִפּוֹרֵי הַתּוֹרֵךְ
עַל-פִּי הַתַּלְמוּד וּמִדְרָשׁ
הַחֲכָמִים. כְּפִירוֹשׁ מִתְּנִילוֹת וְגַם
דִּישׁוֹת כְּפִילוֹסוֹפִיָּה יָכֵן
מִצָּאִים בּוֹ רָמְזִים מִמֶּלֶכְהֶם
כְּבִלְהֵם.

הַרְמֵבִין עֹבֵב אֶת סִפְרָד וְעָלָה
לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשָׁם גִּפְטָרָה.
תְּלִמִּידוֹ שֶׁל הַרְמֵבִין רַבִּי
שְׁלֵמָה בֶּן אֲדֶרֶת (רִשְׁבִּי"א)
(1245 - 1310). הָיָה הָרֵב
שֶׁל בְּרַצְלוֹנָה וְהָרֵב הָרִאשִׁי
שֶׁל מַלְכוּת אֲרֹגוֹן. מִסְפָּרָד

יִמְצָרֶתָּ מִנְרֵמְנִיָּה וּמֵאֶפְרַיִם
כֹּה פָנוּ אֵלָיו בְּשָׁאוֹלוֹת. נִמְצְאוֹת
בְּיָדֵינוּ יוֹתֵר מִ־3,000 תְּשׁוּבוֹת
אֲשֶׁר הֵשִׁיב לְשׂוֹאֲלִים בְּאֶרְצוֹת
אֱלֹהִים.

הַרְשָׁבִיא לֹא הִצְטָמָצַם
בְּחִלּוּד וּבִהְלִכָּה. כִּדְבַר רֹאשִׁי
שֶׁל מַלְכוּת אֲרֻנּוֹן הָיוּ בִּידּוֹ
זֶם עֲנִי הַצְבוּרִי, הַמָּסִים
וְהַמִּשְׁפָּט. לַפְעָמִים אָחֻז הַרְשִׁי-
כִּי־אֵבֶט סוֹפֵר כִּדִּי לְהֻנֵּן
עַל עֲקָרֵי הַיְּהוּדִים נֶגֶד אוֹיְבֵים
בְּחֻצוֹ.

התרגום הרומנית בעמוד 4

שבו? מי לא ידע את אשר
עָלָה וּעֲשָׂה? השפעתו על
התפתחותו מעמו מימות הבר-
יתום ועד עתה היתה מרובה;
המדינה נכרים ונראים בחייו
ורדתיים ומסודרים; מה שאמר
עָלָיו תלמידיו וְעֲרִיצוֹ בְּדוֹד
שֶׁאֵלָחֵם מוֹתוֹ, תלמידיו אנו
מְסִימִיו לַנְּשׁוֹת, יצחק
נָם כַּעַת לֹא רָק עַל כָּל הַמ-
יָמִים, בְּשִׁמְרַת הַיְּהוּדִים הִרְ-
בִּירָה, אֲלָא נָם עַל כָּל כּוֹתֵשׁ
בְּבִרְת כִּסְנוֹן עֲבָרִי. רש"י
הוא אדם חסופת גב במקצוע
הוא. אין בכל חכמי ישראל,
אֲפִלּוּ בְּכָל חֲכָמֵי הָאֲשׁוֹן וְ-
יִסְדְּקִיָּה אִישׁ, אֲשֶׁר הִשְׁפִּיעַ
מִכּוּהוּ עַל הַתַּחֲתוּת הַכִּסְנוֹן
עֲבָרִי לַיּוֹתוֹ וְלִהְרָחֹב.

מחו דבר הלכה. י"ז אנשים
וציונים כחיים הצבוריים
בעולם הספרות, אשר בכתב
מכתבם עשו להם את הכבוד
גדול הזה, אשר אישיותם
העצומות היתה נאדרת בעו!
בכל רש"י הן ענו ושפלו-
דך, בורה כן הכבוד ומן
ברכות, ענות היתה אמתית,
שוטה, מהורה, כבית-תמי-
מות דרושה, שלש ממצא
ונוגמתה כחכמי עמנו המצוי-
ים. ולא היה אדם יודע
ערו מהרה ויגורר רעותה

מתוך השקפה מוסרית אלא
יו בענותותו המעבירה והת-
יכמה לא ידע מה היא נאווה,
כשי"י היה פאר הדור, לא רק
מובן הרגיל, כמו שהיו בני
דורו, אשר שבבו מימי תור-
נו, רגילים לאחדו ולממנו,
אם גם כמבוב המוסרי.
ורנו אי-אפשר לנו לציר
השנתנו אדם כמזה, איש
שוכס באחת הפנות, אינו
דחק לעמוד במקום גדולים,
זיננו יוצא לשוק החיים,
אדם כמותו ויחש בכח על
הצבור, דבריו יהיו נשמעים
לכל שום סרוב ומאן מצד
פני דורו. כפבע רש"י לא
הפני לשלש, להלנה ברבנות
ונשיאות, להכבד על פני העם.
ועם כל זה ידע העם, כי
לאיש חמיון הזה, מצוין
בתורתו, במסורו ומרותו
נאה למשל; הוא ראוי לנ-
שיאות ורבותו, דבריו ראויים
הנשמע והתקבל. השפעתו
היתה יוצאת ממילא. בני-
העם היו נשמעים לה, כל-
אדם הננים לאור החמה ושל-
רית הפרחים. בלי התעצמות
ומצור, מפלי להרים קולו, וזה
שמכל מאמץ מסור הוא יושמעו
אמרו כי נעמו, אשר היו
מפנים בכל מעין מהרה.
דבריו המלאים חכמה ושלל
טוב, מפנים יראת שמים
אמיתית, צניעות וענות הן,
כנסנו מאליהם אל כל השו-
מעים ונתקבלו באהבה. כנשם
נדבות, כאנשי סא ידור מליו
משמחי לב ומשיחי נפש,
רש"י לא היה מורה לעמו,
אלא יועץ טוב, דובר שלום,
חבר ורע נאמן. לא נזק
מעולם שו מפיו אלא דברי
אהבה ואחווה, עצה טובה ונאמ-
ה נובעת מלב אוהב ואיש
חסד. אין כפירותיו אדם,
אשר בעצמו לא עמד על ערכו
הרוחניות והנפלאה הרש"י.
אם לצעמים מסופקים אנו
מתוך עצב ויאוש, כי אפשר
לדברי אמת וצדק להשיפע
מאליהם על הצבור, דבר לנו
לראות את רש"י ופועלתו על
דורו ועל הבאים אחריו.
ברש"י התגלגל מלבד ישור
מסורו גם כישורו-מדעי נפלא,